

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 4.

У НОВОМ САДУ 23. ЈАНУАРА 1886.

ГОД. II.

ЈОВАН СУВОТИЋ

ДОКТОР ПРАВА И ФИЛОСОФИЈЕ,
ПЕСНИК И КЊИЖЕВНИК СРСКИ.

Др ЈОВАН СУБОТИЋ.

Уеснаестог дана овога месеца разнео се на све стране Српства одмах у јутру црни глас, да је те ноћи око поноћи у Земуну душу испустио честити стари трудбеник Јован Суботић, који је истрајним и неуморним радом својим за пуних 50 година на књижевном и јавном пољу задужио народ српски на вечиту захвалност и признање.

Бриге је задала била безбројним пријатељима и поштовачима великога покојника љута бољетица, која га је пре месец дана срушила била у постељу, а душом је одапуло и обрадовало се било и старо и младо у Српству, кад се љубљени и поштовани драги старина предигао био а из боље изнео био здравчитав стари онај бадри дух, који је толико дивнога и лепога умео да створи, који је очинским заузимањем бдио и са несаломљивом снагом радио до последњег часа на срећи и бољитку народном. Но не потраја ето дуго радост, не мога нас ето мимоићи онај удар, од којег смо са боловања милог старине стрепили били, морадосмо ето изгубити дичнога Јована Суботића; не би инако, него се ето морадосмо за навек растати са светлим тим ликом, којем смо се са неоцењивих му врлина, са разборитости му беспримерне и јединственога прегалаштва вазда дивили и клањали; морадосмо за навек збогом рећи узоритом лику том, који са заслуга му неумрлих убројасмо међу избранике љубимце народне, лику том, који нас је оживљавао а у пространоме делању и раду своме све до издисаја био и остао тако заданут жарком љубављу спрам свог рода, да може и најпознијим нараштајима послужити као диван узор честитог и племенитог родољубља.

Треба ли рећи, ко је био Јован Суботић? Треба ли му набројити славна дела и велике заслуге? Треба ли изреком истаћи, да је свака фаза у развоју културног живота у оностраног Српства за последњих десетина година нераздечно привезана за сјајно име Јована Суботића? Треба ли по толики пут још спомињати, што нам је његова мудра и обазрива мушка збиља и трудба створила, учврстила, очувала, осигурала и обезбедила?

Не треба... није те нужде...! Јована Суботића одавна већ знаде свако, ко ијоле само разбира за српску просвету; забележено је име то златни слови у читуљу-споменицу, у коју се уводе исполински дуси и одабраници рода српскога. У тој ће читуљи на веке векова записано остати то име а уз име и непремерена трудба и рад вренога носиоца тог имена, па кадгод род наш расклони ту читуљу, с најусрднијом ће и најтоплијом благодарношћу споменути љубљенога Јована Суботића и благосиљаће га благословом, који ће честитој души покојниковој увећати сласти рајскога насеља и бити му најобилатија и најмилија награда за све огромне труде, што их је у племенитом самопогоревању за род свој уложио.

Нека је слава и хвала Јовану Суботићу, догод је српског рода и колена!

Слава му и хвала, док је света и века!

КРВАВА КИША.

На тавном небу садашњости наше
Чудни зе знаци указују редом,
Докле год очи могу да домаше,
Страхоте саме стоје пред погледом.

Онамо облак с громовима страшним
Потмулом хуком с висине се јавља;
А тамо холоуј, на крилма замашним
У сусрет прому к'о да се приправља.

И ено већем затутњише громи,
И бесни холоуј заурла и пође,
А чудан фијук небеса проломи,
Као да тане кроз небеса прође.

Сигтаве муње по ваздуху лете,
Часом забљеште, а часом их нема,
А холоуј силни све истоку гони,
И он и громи све се тамо спрема.

Престаде холоуј; али груну киша,
Све крвца сама, па на земљу лије,
Холоуј подуне, да је поутиша,
Ал' она лије, а земља је пије.

Наши се земља, већ не може више,
Киша се по њој пресинати пође,
И таман локве уједно се слише,
Бад крвав поток са истока дође.

Тамо се облак провалио беше,
И тамо крвца са небеса паде,
Капљице њене свуд се разнеше,
Док најзад тећи потоцима стаде.

Саста се крвца са обадве стране
И стаде тећи као грдна река,
А киша лије, не може да стане,
А гром тек само рикне из далека.

Матица јури и усеве плави;
Обара куће и градове руши;
Односи горе и потопе прави;
Све живо дави, сатире и гуши.

Ал' у том лому и тој страшној бури
С обзора дуга од један пут сину,
Па к'о да хити, као да се жури,
По небу целом у часу се вину,

И стаде киша, крв престаде тећи,
Сунце се јави па започе сјати;
И холоуј бесни мораде прилећи,
А громи страшни морадеше стати.

Диже се тама са пољана равни,
А потоп крви сав у земљу оде,
Ал' дуга чезне, а облаци тавни
По ведром небу опет се преводе,

Вл. М. Јовановић.

ЧИЧА МИРКО И ЧИЧА МАРИНКО.

СЛИКА ИЗ СРПСКОГ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

ПРЕИНАЧИО П. АДАМОВ.

Има још много нас, који памтимо оне
црне дане пре толико година. Црне, боме!
Оста толико капа пустих. Сруши се то-
лико кровова. Ископа се толико огњишта . . .

Чујемо и ми у нашем селу, како се Маџар
одметнуо од цара и дигао на наш народ, да
потамани или помаџари све, што се поздравља
са Помозбог. Говоркало се, као да ни наше
село неће остати на миру.

Поп Васа покупи око себе старији свет, па
им чита из новина, па све вели, биће војне и
код нас . . .

Једаред, боме, ево збиља нашег лале. До-
шао из општинске куће. Види му се на лицу,
није нешто добро.

— Где је Тодор?

— У сувачи.

— Одмах по њега . . .

Дође Тодор.

— Зову те општинској кући.

Кад се Тодор вратио, а он носи у руци
лист артије:

Шта је?

Траже га одмах од регименте.

Тодор оде . . .

Одоше боме многи из нашег села, чича-
Мирков Рада, па и мој Јован. Оде све, што
било млађе и бираније.

Народ као народ, дабоме. Узбунио се, ужур-
бао се.

Променило се и наше село. Тек за час ево
каквог гласа. Маџар ударио ту и ту са страш-
ном силом . . . Погинуо тај и тај . . . Наши
победили . . . Наши беже . . .

Е, можете мислити, како нам је било!

Свет, боже, силан свет се слегао по Срему, што из Бачке, што из Баната. Што јаче, да-како, остало тамо, да се бори за своју веру и за своје огњиште. Боме, што нејачније, пребегло, да се сахрани у добре браће. Нема, кажу, брата, док не роди мајка. Ал се наша браћа перођена као и рођена.

Ту ти се види, што је крв. Боже мој, у невољи се и Турчин побрати са Србином, а не би своје познало своје? Благо брату, кад у невољи брата пађе!

Цело село, мислиш, логор. Ал не реци логор већ збег! Е, зајамачно . . . збег!

Збег је станак необичан. То се не да испричати, већ, сачувај боже, доживети, па видети.

Што по кућама пуно, ал и по улицама се загушио свет, па свет. Народ је то. Сваки час видиш, онде ватра гори, па се нешто кува или пече, тамо изваљао ко буре вина, па точи. Овде игра коло бачко, тамо сремачко, тамо опет бапатско. Неко кука и нариче то за сином, или за мужем, или за оцем, што остао, па погинуо. Неко запева за кућом и пропалим огњиштем. А кроза све ори се песма.

Наш ти је свет, да смо весели, баш чудна вера! Певаш, и кад си весео; певаш, и кад бриге имаш; певаш, и кад мртве оплакујеш. . . . Узми само, тамо се наши људи кољу и гушају, а ми овде играмо коло и певамо! Јест, ал све песме о јунацима и о бојевима, о Книћанину, па о Татомировићу*), о Јелачићу. . .

И наша се кућа зави у црно, јадна сам ти и дан данас за Тодором, за девером мојим. Оне се године ја тек довела, па га замиловала била као брата рођеног. Пропиштала јадница свекрва моја, никад до смрти није престала кукаати. А свекар ми зар занемио, па ником ни речи.

Ал црно нам јутро тек свима освану, кад пуче глас, да се Маџар осилио, па навалио у Срем.

Штогод нас је живо остало у селу, све се слегло пред цркву. Ал куд погледаш, сама сукња и опрегача. Што је мушке главе, сама луда деца и нејач. А од људи, кукуљави старци са старим покојним поп-Васом, поштеним појком, зар да рекнеш, тек од заклетве. Све друго отишло већ пре тога под барјак старцу патријарху на заклетву.

Куд и камо још у ноћ почела звона да звоне на ларму, да те гроза све подилази, па да

*) Тако је звао народ у буни ђенерала Ђорџа ил. Стратимировића.

ти се кожа жежи. Целу драгу ноћ нико није тренуо. И не пребдила, јадна, кад тутњи земља, под тобом и тресе се, како грувају топови, ми слиш, под селом су; а грувају звона, чини ти се, небо се пролама.

Кад ми пред цркву, а стари поп Васа сам собом вуче за уже. Баш главом поп Васа и с њиме, — можете л' мислити ко?

Чича Мирко и чича Маринко.

Не знам, да л' је било на свету два већа злотвора од њих двојице у нашем селу, од чича-Мирка и чича-Маринка. Бог би их свети и данас знао, шта су били међу собом замрсили. Ал не верујем, да и сами знају, откада су им куће постале злотворске.

Чича-Миркови и чича-Маринкови нису комшије. Има много плотова и јендека, пустих и пуних ограда између њих То већ нешто вреди, да две куће у селу не морају бити злотвори.

И чича Мирко и чича Маринко били су црквени татори, те водили црквене рачуне, припаљивали свеће и бројали пешкире, што их црква добије при погребима и другом којом приликом . . . Елем, с те стране нема један другом шта пребацити.

И чича Мирко и чича Маринко били су већ и кметови у општини. Дакле, водили и општинску бригу . . . Е, па и ту је могао један против другог — ђутати.

Јесу, додуше, чича Мирко и чича Маринко браздаши, браздаши у два потеса. Ал ако чича Мирко јесенас откине у једном од чича-Маринкове њиве коју бразду, чича Маринко ће пролетос у другом исто толико отпарати од чича-Миркове. Па што чича Маринко пролетос чича-Мирку, то ће чича Мирко опет јесенас чича-Маринку . . . Ето, и поред тога се могу још њих двојица повести на једних колих.

Но један другом ни помози бог, а камо ли, да их је ко видео на једним колима. Сретну л' се гдегод, или ће чича Мирко навити на десно, а чича Маринко на лево; или ће чича Маринко десно, а чича Мирко лево. Сачувај боже и богородице, да зашне који кому у кола.

Тако старешине, па тако и млађешина кућевна од старина.

Већ и селу криво.

— Јеси чуо, чича-Мирко, — рећи ће један пут, а ваљд' и више пута наш кум Гаја чича-Мирку, — јес чуо, — вели, — продај кому оно њиве, што ти је на Чушића пољу и

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у Капетанову долу. Да сам ја као ти, дао бих још и приде, само да се курталишем беде.

— Знаш шта, чича Маринко, — навалио би на чича-Маринка баш и сам попа, добри по којни наш поп Васа, — знаш шта, — каже, — протури кому оно њиве, што ти је у Чупића пољу и у Капетанову долу, па ма се и за лошију трамшио с киме, да не буде белаја.

А Чупића поље и Капетанов до су она два потеса, где се браздаши њива чича-Миркова с њивом чича-Маринковом.

— Не дам града без царева јада, — одговориће чича Мирко кум-Гаји, е мислиш, и бога се, боже прости, мало боји, а цара баш ни мало.

— Ко тражи боље, широко му поље, — одговориће опет чича Маринко поп-Васи. Узми само свештена глава поп-Васа, а поштена душа! Тек да, рећи, клекне, па ни онда се чича Маринко неби ни осоллио.

Мисли свет, њиве су им кост у грлу, па би њих да им ишчунају.

Врсни људи, дабоме, и угледни у општини, чича Мирко и чича Маринко; виђени и чувени, дакако, и на збору и на части, па би добри људи да их помире... А и селу дозлогрдило. Та, кад ти се у царевини два угледна човека заваде, зло; а неће тек селу. Чича-Миркови шорани устали на чича-Маринкове; па и вашке из чича-Маринковог шора пакосније на вашке из чича-Мирковог,

Једаред ће и мој лала чича-Мирку, — својакале се те две куће, чича-Миркова и наша, још од вајкада, — спомениће лала чича-Мирку:

— Која вам је невоља, те кобите и злотворите један другом према глави, кад вам бог сам дао, да можете бити своји!?

А чича-Маринку ће:

— Стари, кад ти бог дао, па удвоји; па ори, да не мериш сваку бразду. Те мир бог!

У чича-Мирка се нашао, на радост, момак. Ваљан момак био Рада, да ми га је милина била видити.

А у чича-Маринка, по богу, цура, да не скинеш ока с ње, кад је угледаш. Јој каква је била Јања! Реци, права вила, . . . није друкче!

— Нећу ти, Триво, — рећи ће чича Мирко мом лали, — нећу ти, брајко, ни од мачке маче из тамо његове авлије.

— Ни да ми врана с његове багрене слети на моју, — опет ће чича Маринко.

А лала слегни раменима, па ућути.

Је л' било то, да рекнем, по памети или по злу срцу, да л' по божијој или, прости боже, по ђаволској, не умем да се разаберам. Тек старешина једно, а оно двоје млађешина друго. Чича Мирко и чича Маринко, што рекох, крв и нож један на другог; а Рада и Јања да ухвати за нож једно за друго.

Кад удариш оцило о кремен, лако ти је варницу истерати; ал пази, шта ћеш с њом. Воља ти село упалити; воља ти прижећи жеравицу с тамјаном и исмирном, да окадиш божитњи колач, око кога се купе чељад у знак љубави и мира.

У чича-Мирка тиња варница, а у чича-Маринка тиња варница. У Раде тако, а у Јање и тако. Но не реци, да је у чича-Маринка и у чича-Мирка иста варница као у Раде и у Јање. Зло, да кресне једна о другу!

Ал како да кажеш: — Мани се! . . . Погибоше деца једно за другим!

Како опет да их приближиш, да их саставиш? . . . Пре би се, грешна сам ти, приближио, кажи, некрст крсту, него чича-Мирко чича-Маринку, или чича-Маринко чича-Мирку . . .

У том ето бугну и буна, па захвати и наше село.

На што све то слути, господња воља?

Па ти се пренеразих, кад видох, како чича-Мирко вуче за једно, чича-Маринко одмах поред њега за друго звоно, да се један о другог мора макар кошуљом очешати. А поп Васа с њима. Пренеразих се, али ми дошло некако право. Ако ћу истину, не знам, шта сам била помислила, тек ме мрави прођоше. Како неће? Какав ти је то био часак! И сад не знам, како ми је, кад ми све оно изиде пред очи . . .

Престала наједанпут звона. А у народу тишина. Мислиш, све то на погребу, па баш изнели мртваца из цркве, те ће попа и пред црквом да чита молитву.

И помисли, јадна, колико је у тај пар издисало и издахнуло већ било нашег народа пред непријатељем . . . Ја жива умрла за мојим Јованом, па не смем чисто ни да помислим, шта је с њим? А све ми се врзе у памети: «Боже, боже, сачувај и сакрили и душманина! Па му не дај власти, да мори толики свет. Боже, боже, сачувај твој народ, молим ти се; и онако му је доста невоље домаће!»

Тутњи и тутњи, па не престаје; а земља се тресе, тресе се и Срем и Бачка, како грувају топови. Отео Маџар, кажу, Варадин-град,

па то бију топовима Нови Сад, ... сатро га у пепео.

Нема него, мислиш, све обамрло, па то није народ, него духови, тек само тако стоје па се једвице крећу.

Неће потрајати дуго, ево поп-Васе. Пребацио епитрахил, а у руку узео крст с часне грпезе. Приступи гологлав, стаде на један камен, мислиш, нек ми бог опрости и мајка божија, ама мислиш, сушти светац.

Ускомешасмо се, узгужвасмо се, па се прогурасмо, да смо му ближе; а упрло све то у њега очи, као да се, и опет грешна сам ти до бога, живом свецу обеселисмо.

Поп Васа —

Не памтим му сваку реч, али памтим, да је лепо говорио, ... тако лепо, да се многи заплакали.

Казао је нешто овако:

— »Не чекајмо злотора, да нам побије децу нашу, те да нам дође, па да и нас немоћне старце привеже за колац, а на наше очи, да нам скрнави свету нашу цркву, да нам пљује на крст и у свети путир — крст му чело главе! На смртном се концу не причестио! — Да нас веже, па да нам бешчасти жене, ћери и унуке. Хајдмо листом, што нас је год кадро понети још пушку; а нема л' ко пушке, у невољи ће му помоћи и коса, или мотика, или сикира. Наши стари су куком и мотивом преко четири стотине година чували своје име и народност, своје цркве и огњишта, па им песма слави и спомиње имена још и данас. Синови наши су пред непријатељем, али их је мало. Душманин ће најпре стаманити њих, па онда и нас и све, што је наше...«

Неко плаче поред мене, па зајеца да се угуши.

Ја се обрни, а то чича-Маринкова Јања.

Мени не може суза на очи, већ ми стало нешто у грлу, па да ме угуши. Женска сам глава, па да ме није био зазор и срамота од људи, од старешина, прва бих била прешла, па целивала крст и десницу поп-Васину, те повикала: »Хајдмо!«

У тај пар сам, на здравље му било, прежалила била и мог Јована. Па, чини ми се, да сам имала девет синова као девет Југовића, сама бих им пушке напунила, па их благословила и послала у бој или и сама повела. А била би и тврђа срца зар, него и стара мајка деветорице Југовића.

Да, да, децо. Ви гледите баба-Јелу, као да

не знате, шта говори. Али не дао вам бог ни добар час, да доживите, што сам ја доживила. Но кад би доживили, онда би тек знали, како срце боли за својим, па нека ти је само помозбог, а некамо да се једним крстом крсти као и ти, а некамо да пева исте песме, које и ти, да игра уз гајдаша као и ти. Него пазите, што ћу вам казати: Благо браћи, кад се браћа, што рекао покојни поп Васа, познају пре невоље!

И што се нисам на попине речи заплакала као чича-Маринкова Јања и многе друге, али ми срце оте мах, кад угледах, како се чича-Мирко и чича-Маринко загрлише пред целим народом. Загрли се баш чича-Мирко и чича-Маринко, да рекнеш, све до мало час крвни злотори; и ижљубише се, ... ижљубише, децо слатка, као браћа давно невиђена и незагрљена.

Е, децо, ... е, народе, мислиш, срце да искочи од радости. Па што мени, што чича-Маринковој Јањи, али све ... све, у ког живо срце куцало, пораста, ... није друкче, пораста од милине, ако нам и било до невоље.

Јања сиротица пала мени на груди, па јеца, ... јеца, боже, регби, свиснуће девојка.

Самом поп-Васи затрепта суза у оку, па му се скруни на сребрну браду; чисто му се узеле руке обе, па не зна старац, како да благослови.

А чича-Мирко и чича-Маринко се прекрстише, па метанисаше као пред целивачом, па целиваше часни крст и пошину десницу.

Једва се чуло, како обојица у један глас рекоше, стојећи онако погнути и скрушени пред честитим појком:

— Прости и благослови, оче!

— Бог ...

Рече попа; ал не мога даље, загрцну се старац и прекрсти крстом више главе и над чича-Мирком и над чича-Маринком.

Пређе крсту, па се мањи попине деснице и наш лала, мој свекар. Са њим деда Паун Маринковић. Па онда баћа Станко Лукачев и деда Јанко Обрадов. Па сви редом. Све два и два, као да иду на свето мироносање.

Куд погледаш, мире се, рукују се, грле, љубе и праштају.

А Вукашин Рајин — изгубио човек ногу негде пред Маџаром, па остао хром, па скаче и егуца онако богаљаст око народа и кроз народ, млата рукама и виче:

— Ура!

Деца се похватала матерама за сукње, па

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

које бојажљиво, које радознано извирују иза њих, па гледе, шта се то збива. Неколико смељих и јачих голаћа дало се за Вукашином, па и они вичу, из гласа вичу:

— Ура! Ура!

Мало тако време потрајало, па ће се у сваког старца наћи у ког пушка, у ког коса натакнута на косиште, у овог тешка сикира на дугачком сапишту, у оног будак или мотика и тако што.

Тражим вам ја очимв нашег лалу. Кад ја, а моја свекрва извела старца на страну. Донела од куће стару неку оклепаницу кремењачу, па му је тутка у шаке и веша му о раме торбу. С том је пушком још његов отац војевао на Француза, а висила о клину иза врата у гостињској соби, и пуцало се на њу само о божићу, кад би се колач секао, те запевало: »Рождество твоје . . .«

Пређем ја к њима. А баба светује старца:

— Иди мудро, не погини лудо. У торбу сам ти метла сланине, по хлеба, црна лука, соли и паприке. Имаш и иглу и конца; остало ти још, како си ишао које на кордун које на стражу у кумпанију. Ушила сам ти божијег дрварета и стручак од босиљка, којим ми је поп Васа светио постељу, кад сам донела Тодора на свет. Па сад . . . знаш, . . . да . . . Шта ти још хтедох рећи . . .

И лали и нани засијаше се очи. Трепавице затрепташе. Лала протре очи храпавом руком својом, а окрену се на страну. Нана подиже очима црну верту, што је препасала од жалости за Тодором; а крупне сузе јој се одронише у њу.

— . . . Тривуне, . . . да . . . — дође опет стара до речи. — Ова пушка . . . знаш, толико је божића пропуцала у славу божију, па сад . . .

У томе кренули сви испред цркве оним дугачким шором пут Карловаца.

Нана се ухватила лале, па се не миче од њега.

— Пази ми на дете. Ти знаш, Јован је срчан . . . Чувај главу, ал узмора л' бити . . . замени нам зеницу нашу . . . Немој да ми се вратиш без њега . . . Поздрави ми сокола. Подај му ту јабуку, што ти је у торби. У једној крпици имаш оно дрвце, што сам добила лане од наше прије из Врдника. То је, вели она, од старог кивота светог кнеза Лазара из Раванице. Подај њему; нек му се нађе, . . . злу не требало! . . . Пре нек мене нестане, него да

проиштим и за . . . Госпoде, помилуј! . . . Три-вуне, аманет ти Јован! Али освети Тодора! Освети га над крвницима . . . ох! . . .

Лала је слуша као мирно јагње. Ухватио пуну пушку оберучке, па више изгледа, да је загрио, него да је пребацио на раме.

Да је било стати, па видити тај народ и ту опрему! Боже мој, боже!

Напред поп Васа с крстом. Поред њега уз десну и уз леву чича Мирко и чича Маринко. У чича-Мирка и у чича-Маринка бела коса као сребро, а у поп-Васе сребрна и коса и брада. За њима у поворци опет сами старци. А око њих и за њима деца, жене и бабе. Па певамо, сви у глас певамо с попом: »Возбраној војеводје побједителнаја . . .«

Вукашин се развикао, па успалио и децу, па, чим песма престане, а они из свег грла:

— Ура!

— Ура!

Мислио би иначе, носимо литију на жита као о Ђурђевоу или о Спасову.

Каква чета, жалосна сам, тако и оружје. Једва у ког пушка, а оно друго сама кука и мотика. Па кад погледаш од остраг, подигле се косе и мотике, виле и будаци, као да се дигла моба каква или царска робија. Тек се опет нађе зрака сунца од истока, да се окрзне о избрушену косу или мотику, где није зарђала; па те шине по очима, да се сеташ старих јунака наших, у којих се, као што каже песма старинска, сијало светло оружје као сунце, а златне токе на прсима кроз густе бркове »као месец од недеље дана, кад просија кроз гору зелену.«

Певамо, боже, све песме црквене, па идемо, не да изгинемо, него да се посветимо као мученици, па да се славимо као свети кнез у Раваници, као свети Штиљановић, у Шишатовцу, као света мајка Анђелија у Крушедолу.

Дођосмо на крај села. Ту ћемо се опростити и растати. Прешла и ја лали, па га пољубила у руку. Већ ми на врх језика, да и ја поздравим и поручим коју мом Јовану. А како бих јадна од срамоте? Ту свекар, ту свекрва! Срце у мени пуца . . .

Старци одоше у Карловце, па ће оданде, куд их одреде, а добиће ваљда и боље оружје.

Ми свако својој кући.

Сад тек жалост у селу. Ал моја нана стегла срце, . . . пре ће пући него проплакати. Иде, а говори, па као више за себе:

— Нек сваки њих двојице бар по једног

узме на душу, бог ће им опростити. Мој је Тодор и више њих вредио . . .

*

Прошло тако неко време. Пусто село. У својој си рођеној кући, а као сироче си, где нема у њој мушке главе.

Ако ко и пређе преко улице, то је да се помогне у кога ради чега или да пропита, е да ли је што чуо о нама.

Само Вукашин ухватио дечурлију, па их муштра.

Да је коме до смеја било, сит би се могао насмејати, где он онако шантав обучава децу, како да право стоје и како да корачају.

— Вукашине, бог те видио, зар ти је још да збијаш шалу? — Повикаће му једаред нека тета Смиљка Опсеничка.

— Каква шала, тета-Смиљко, — одвикнуће јој он. — Момци су то! Јунаци, . . . гле! Ко зна, до чега још може доћи? На нек смо готови! Показаће и Вукашин, шта може и шта зна, и овакав, какав је.

Па подвика на своју војску.

А тета Смиљка се насмеја, па се жена прекрсти. Иде својим путем, а говори:

— Анатема га било и с човеком! . . . Тешко нама и овако! А да дође и до тога, да нам ти покажеш, шта можеш и шта унеш, још горе и у гори час по нас!

Обрад Деснић, па Лука Ћирић, па Стојан Вукмирица и још ту неки њихови вршњаци били су све капетани у Вукашиновој војсци. Ево људи, . . . данас су, дабоме, људи, и они имају већ своју децу, неки су им и за женидбу, да су весели, . . . е, па сеђају се зајамачно и они сами Вукашина и Вукашинове војске.

После неколико дана дошао поп Васа кући. Вели, као да ће се војна скоро свршити. Рус иде у помоћ нама и нашем цару.

— Бог из њега проговорио! . . .

Једног дана ево ти Вукашина. Залетио се, па се батрга по шору, а виче, колико га грло донело:

— Ево их! Ура! Ту су! Иду! Ура! Јунаци! Ура!

Ускомешасмо се.

Шта је? Ко је?

Деца се нека поплашила, па се сакривају и петљају око нас. А, боме, и нама није било у први мах баш најтоплије око срца. Мислили смо, непријатељ иде. Одраслији момчићи и шипарци потрчали за Вукашином па и они вичу:

— Ура! Ево их!

— Ко је!

— Ко, за бога?

— Наши!

— Наши! — одјекну с једног краја села.

Вукашин јури у други крај.

— Наши! — забруја по целом селу.

Као кад се у пчелињаку узрујају челе, па из сваке кошнице стану излећати, и замисли, како се купе у један рој, да се тако скупљене комешају по зраку, — тако ти је по готову изгледало на тај глас наше село. Све полети дуж дугачког шора пред наше.

Ево их! Угледасмо их.

Ево их! Дођоше.

Вукашин поређао своје јунаке. На његову реч, сви поскидаше своје шенире и шубаре, побацаше их у вис, а вичу:

— Ура!

Наши им се одазивају исто тако. Помешали се и њини и дечији гласови, па се пролама:

— Ура!

Чича-Мирко и чича-Маринко иду напред; загрлили се, па певају, и сви певају.

Ту су сви. Сви су ту, за кога нисмо већ пре чули били, да је погинуо или допао рана.

А где је чича-Мирков Рада?

Ево га! Левицом издигао пушку, па је баца у вис и дочекује у руку; а десницом загрлио чича-Маринкову Јању, стискао је веселник, па јој не да маћи, . . . више је носи, него што је вуче за собом. И она, враг је неоднео, све полете за њим, а бајаги отима се.

Поп Васа почео да звони у звона. Па кад му нико не дође у помоћ, а сам не могао, окану се, па отвори широм врата на цркви, као о васкресењу кад обносимо Христоса, да га унесемо у осветљену и окаћену цркву.

Тек Вукашин ипак није могао срцу да одоли, него се обесио за уже од великог звона, па вуче из све снаге, па све подскакује, како га звоно заноси; док не дођоше и други, те му помогаше.

Уђосмо у цркву. Не памтим, да је и пре и после тога било и о самом божићу или о ускрсу кадгод толико света у цркви као тај дан.

Поп Васа прочита благодареније. Е, ни о манистиреској слави па Видов-дан нисам чула тога пјенија. Душа му се рајске песме науживала!

Чича Мирко и чича Маринко и многи и многи давно су већ покојни. А Раду и Јању знате. Живи су и здрави са својом дечицом

богу по милости! Па нек им је сретно! Бог би дао, да се никад не оцепе оне њиве, што биле покојног чича-Мирка и чича-Маринка на Чушића пољу и у Капетановом долу!

Али, децо, упамтите, што ћу вам рећи:
»Благо брату, кад нађе брата у невољи! А још више, кад се браћа пре невоље с браћом упознају!«

А П О С Т О Ј.

(ПЕТЕФИ.)

VII.

Прошле су четир године,
И дете поста дечачић;
Онде у мраку одврче
Под земљом, с црвима,
И с пороком на једном гнезду.
Ни дахно није зрака чистог.
Нит виде спољне красе земаљске.
Живљаше, ал' ко живи самртник.

Старац је био радостан,
Из детета је мудрост сијала
К'о варница из кремен-камена,
И старац вако миш гаше:
Из варнице се пламен развија.

Од четир лета само, па је крао већ,
Крао је воће од пиларица
И новце из шешира просјачког.
Васпитатељ се само смејао
И фалио га или митио.
Нег га је ум'о и изгравати,
Кад ништа није украо цео дан;
Но то се ретко десило,
И наде старчеве
На очиглед су расле
Те неуморно зидаше
Ваздушне куле у будућности.
Но није дуго зидао,
Једаред заше за ваздух.
Сиром старца, отац брижљиви,
Би ухваћен и срамно обешен...
Добро што није већма каштиган!

И комшиница ј' тамо гледала,
Кад су га узвишавали
И кад је језик пружио,
Кад су му омчу на врат вргнули
— К'о да се на свет хтео плазити,
Што га је тако сад наружио.
Кад је на крају церемоније
Комшиница нам кући отишла,
Рече дечаку благо матерски:

„Е сад и тебе љаво носио!
Иди ми, синко, врат бар скрхао,

Од данас нема ко ће плаћати,
А ја да трошим на те не могу,
Да те к'о гуску гојим.
Хајд и то ћу ти још учинити
Да те до врата испратим. Но чуј:
Ако се вратиш — у канал ћу те!

Дечачић није ништ' разумео,
Ћутећи с' само покори,
А кад су врата за њим лупнула,
Још се једаред натраг обазре
Па онда оде — куд га очи воде.

Иш'о је, тумар'о је,
У један сокак п'онда у други.
Још није им'о тако грдан пут
Све ново за-њ, што год је виђао:
Дућани, лени, углађени људи,
Од чуда је мор'о често застајати,
А кад је стиг'о на крај једне улице,
Онде је одмах почињала друга;
Па тако без краја,
Варош није могао обићи.

Од силног чуда и од хода дугог
Уморио се тешко;
За то на једном рогљу пристане
И извали се доле на земљу.
Подаље, преко, баш се играху
Са играчкама деца весела.
На њих је глед'о, па му с' чинило
К'о да се и он с њима игра;
На њих је глед'о, дуго, дуго, —
Док није полагао заспао.
Дуго је спавао; од једном
Дође му у сан да га вијају
И гвожђем хоће да му очи пеку...
Уздахну тешко, цикну, и —
Пробуди се и устане...
Ноћ је одавна настала.
Звезде на небу трептаху,
А по улицах људи не ходе;
Само је једна бака
Пред њим стајала
И мотрила га очима, —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

А те су очи биле страшније
Нег оно гвозђе, што је сневао.
Дечак се уплаши,
Привуче се зиду,
А баку нит је смео гледати
Нити је смео очи скинут' с ње.

Сад му се бака примакне,
Ста да га гледи па му протена
Већ како она уме:
„Како се зовеш, синко?
Ко ти је отац, ко мати?
Где седе? Хајд да т' отпратим!
Хајд, дај ми руку!“

„Зовем се Силвестар, родитеља немам,
Нисам их ни им'о, ја сам тако нађен;
А кући више не смем отићи:
Комшиница је рекла, да ће ме
У канал врћи, ако одем још!“

Па хајде са-мног, синко,
Хајд к мени, ја ћу бити мати ти,
Још каква добра мати . . . Хајд!
И с тим га бака узе за руку
И дечко пође, уплашен,
Дркћући и ван себе,
И не знајући, шта се збива с њим.
„Ово је стан мој, синко, — рече му
Бака, кад кући стигоше.
Ја седим овде у соби,
А ти ћеш ево овде у кујни.
А не ћеш бити сам . . . хе, куцунш, не,
— Ето га видиш, лепа куца, јел' ?
И он ће с тобом спавати.
Ено покробац, доста је за оба,
Кревет је мек, не треба ти мекши,
А куцов ће те добро грејати.
Не бој се не ће кера, не:
Ви'ш како ти се радује,
Ви'ш како репом врти?
Моћи ћете се ваљда слагати,
И волећете једно друго.
Сад хајде лез'те па ми спавајте —
Ал' ти си можда гладан? Можда би вечер'о?
Хајд махни, касно је, а видим, сањив си,
А дете и не ваља
Да једе доцкан, већ пред легање!
Јер онда снева саме вештице . . .
Већ хајде лези спавај, синко мој.

С отим их бака остави
И дечак легне страхујућ,
На ћебе поред пса.

На крај је лег'о, није веров'о
Свом честитом другару.
Ал' се сада пас:
Одано поче умиљавати,
А светле очи му
Кроз мрак су сијале
Толико питома, тако поверљиво,
Да је другара свога
Брзо охрабрио.
И сад се од једаред зближише,
Већ ено где се милују:
Дечак је куци длаку гладио,
А овај њему лице лизао,
Најпосле већ су разговарали:
Дечак је муц'о, кер пак лајао,
Док после оба тврдо заспаше.
Кад сутра бака устане,
Овако рече сину:

„Е слушај, дете моје,
Ти можеш мислити
Да те бадава не ћу држати,
Та без новаца нису чували
Ни Христов гроб;
Већ мораш радити.
Ко не ради — веле — нек и не једе,
А твој ће пос'о бити мали, леп,
Живећеш, као мали какав краљ.
И'ћеш у прошњу само, више ништ'.
Ја више већ не могу просити:
Угојила сам се,
Па онда мене људи терају,
Немају самном милости.
Него ћеш ићи место мене ти,
С тобом ће бити свако милостив
И свако ће ти делити.
Говори, да си пука сирота,
Сад ти је отац умр'о, мајка пак
Код куће гладна болује.
Ја ћу те увек пратит' из даље
За то се пази: ишти од сваког,
Јер друкче, кажем једном за увек,
Мо'ш свакојако проћи!
Ја док сам добра, добра сам,
Ал' кад сам зла, онда баш сам зла,
То добро, синко, утуби
У срце и у главу.
Од сваког проси, како видиш ког
Да је од тебе лепше оправљен.
А таких има доста, не бој се.
Руку пружи напред,
Главу пак навали,
Обрве криви тамо и амо,

А уста разјапи,
Очи пљуванком намажи,
Па се тако дери,
Спомињући бога и болесну мајку.
Разумеш ме, дете?
Ако не разумеш, каз'ћу још једаред,
Ако није јасно што речима кажем,
Батином ћу пробати
Улити у тебе.

Деран јој рече: јесте,
Све је разумео.
И бака стаде пробу правити,
Па му се весма чудила
Где тако добро схваћа.
„Ја нађох златни мајдан
У теби, синко мој.“
Понда се слатко насмеја:
„Но живећемо грофовски —
Грофовски ћемо живети.

(Наставиће се.)

А сад хајдемо на жетву!
Но ти си можда гладан, но хајде мало
чекај,
Док дођеш кући добићеш да јеш.
Међутим много не смеш ни јести,
Можда би с' као ја угојио
И онда би нам зека промакао
Па после можећ тражити.
Дебелом просјаку
Најтањи комад допада.

Пођоше неком живом улицом
И ту сад бака
Намести дечка, где ће пристати,
А сама сврне у обличњу крчму,
Откуд ће дечка моћи оком пратити.
Кад год је дечку штогод
У шешир бачено,
Дигла би чашу с ракијом
И смејући се добро повукла.

Благоје Брачић.

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

III.

Неколико дана доцније, кад је Јован из каване дошао кући, нађе у својој соби госпу Агату и — Емилију. Зачудио се у први мах и мало се и намргодио; али му Емилија неким благим гласом рече, да извини, што су у његовој соби; она је тако радо у соби човека, који се бави науком. Јованово се лице на то разведрило и био је одмах готов, да јој покаже своје књиге, медичке и социјолошке. Емилија је показивала неку неприлику, којих књига да се лати а Јован јој одмах препоручи понајпре социјолошке, говорећи, да су те књиге за цео свет а медичке само за стручњаке. Емилија се на то одмах решила са социјолошке, што је Јована врло обрадовало.

— Видите, то је права светска наука, говорио је Јован, док је госпа Агата тумарала по кујни а Емилија седла на дивану. Француски писац Прудон отворио је свету очи; Лоренц Стајн извео је у својим списима систему француских социјалиста, Кадета и Фуријера. У Немачкој су хтели Марке и Енгелс, за време покрета 1848. да покрену револуцију у хатар социјалној републици — али је то већином био глас вапијућег у пустињи. Тек кад је од године 1862. Ласал увукао и раденике у своје идеје,

постаде ствар озбиљнија. Ти су раденици постали моћ, снага. На жалост, Ласал је на скоро умр'о, и ствар је као заспала, док се није појавио опет Марке и у Немачкој поново покренуо раденичко питање. У Енглеској је раденички сталеж ишао на бољитак, у Америци још већма, у Немачкој је постао неки фактор, на жалост само онда, кад га је Бизмарк за своје цели требао. Владици органи говоре додуше, како се држава стара за децу раденика и за сиротињу, како оснива прибежишта и много којешта; али ми то знамо, како је у ствари. Ту помаже само преврат а побожничко гугање или сиренски гласови државника неће никад сваком човеку дати исто право. — То је у кратко, што се тиче покрета мојих једномишљеника. Ако вас занима ствар, готов сам, да вам је објасним.

Емилија је пажљиво слушала на Јованове речи, ма да није много разумела.

— Ах, господине, рече у току разговора, моје васпитање врло је занемарено. Читати и писати знам, и радо читам, само што већином не разумем, што читам. Од малена сам морала помагати матери у кући, у послу — јер смо сиромаси људи — а тако ми није остало времена, да се изобразим бар сама. Кад вас тако слушам, осећам понајбоље, каква сам незналица.

Јован је гледао Емилију са саучешћем, и већ се чисто радовао, како ће да изобрази девојку, која за науком, за знањем тако тежи, и кад се Емилија опростила и отишла, чисто му се шириле груди од поноса, како ће избавити створење једно из мрака незнања. У таквом расположењу отишао је на вечеру.

Ту је већ затекао Живка, који га је весело поздравио. На Живковом лицу огледало се необично задовољство. Јовану је то упало у очи те га запита, шта му је.

— Ех, шта, одговори Живко. Акције ми стоје врло добро. Био сам данас с Бертом — то ти је наивна девојка! Говорио сам јој о својој љубави а она као да ужива у мојим речима. Ја врло добро знам, да нисам Адонид, да нисам лепота; али, брате, женска ти на то много не гледи. Њојзи зацело ласка, што сам се, као „доктор“, заљубио у њу. Чим се опет састанем с њоме, а то ће бити за који дан, изиграћу свој последњи адут, па шат је задобијем.

— А какав ти је то адут? запита Јован чисто расејано.

— Казаћу јој, настави Живко и поче се смењати, да ћу је узети за — жену.

— За жену? рече Јован замишљено. Па онда?

— Е, онда је нећу узети за жену, дода Живко сасвим мирно.

Јован га погледи, али не рече ништа, већ ћутке пружи празну чашу послужитељу, да је напуни.

— Држим, да није у реду, што си намеран, рече напослетку.

— Којешта! викне Живко. А на што је женски свет, него да нам пружа уживања!

— Али и оне имају једнака права с нама, примети Јован.

— Па и она ће имати уживања као год и ја, рече Живко.

— Знам, знам, одговори Јован, али не треба је обмањивати. Она можда не би пристала на твоје захтевање, да јој не обричеш женидбу. Чим тако стоје ствари, онда хоћеш лаковерност њену да злоупотребиш.

— Ларифари! рече Живко. Ми социјалисте морамо доћи до цели, па ако не иде правим путем а оно странпутицом. То ми је исповест.

— Ја социјализам не схваћам тако, одговори Јован мирно али оштро. Ти имаш прилике ићи и правим путем. Изобрази је, докажи јој потребу заједничког живота — па ма само на неко време — и ако она увиди да имаш право, просто ти било.

— Сад ћу се ја мучити с њоме и напослетку да ми је ко други улови испред уста, рече Живко мало

набусито. Свет и све на њему мене је ради ту, а не ја света ради. Кад мене нема, нема ни света.

— То су епикурејски назори а не социјалистички, примети Јован. Убеди свет о твојим назорима, па да видиш, како ће ти изаћи на сусрет. Ја друкче мислим. Дабогме, да се садашње стање не да преломити без големе, ужасне револуције, али тога ради ваља баш у сиромашнију класу улити чистог појма о животу, да нам та класа у тешком часу борбе са великашима и њиховим целатима од свесне помоћи буде. Да је Берта у мом смислу изображена, она би се смејала твојим речима о женидби па би ти рекла, да није нуждан прквени благослов и државно признање, да уживате у заједници. Тако ти не би упао у лаж а та не сме ником бити начело.

Живко је слегао раменима и чисто је Јована жалио. У том уђе Рајко и седне на своје место. Одмах је приметио, да се између оне двојице нешто збило али се чинио и невешт. Мислио је, да је опет било на реду какво социјолошко питање, и да се нису сложили, јер је добро познавао њихов правац у мишљењу па и у назорима практичног извађања социјализма.

— Видио сам Адолфа, оног, с ким смо били ономад код Елтерлајна, рече, и приметио сам, да је нешто снужен.

Јован погледи летимице Живка а овај се само задовољно смешкао.

— Има и то свог узрока, примети онако нузгред.

— Мхм! дода Рајко. По свој прилици напредујеш код Берте.

Живко је климнуо главом да је тако.

— Та, ако му је и преотмем, нећу бити први, рече мирно и запали цигарету.

— То не можеш рећи насигурно, примети Јован.

— Мани се, молим те, тих девојака, настави Живко, једна је као и друга.

— Таквим се назорима одгаја проституција а не здрав нараштај, рече Јован мало оштро.

— Та не бих ни ја за те Бечке цуре метуо руку у ватру, примети Рајко. Не узимају ни оне женску врлину баш тако озбиљно. Такав је обичај и те би девојке последње заплакале за изгубљеном невиношћу.

— Ја нисам моралиста а нећу ни да будем, рече Јован, али ако нисам тај, не морам бити ни противно од тог. И теби, који си . . . оmlадинац, позната су начела социјализма и знаш, да ми хоћемо да свет поправимо а не да га кваримо.

— Идеалне тежње ваше познате су ми, одговори Рајко.

— Није то само идеално, рече Јован, то се даје све остварити.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

— Не да, рече Рајко одсудно, а прехитрена средства изазивају опозицију, као год што сте и ви опозиција. Ви себи присвајате права као људи, и ми смо људи, те тако имамо и ми права. Ту може решити само сила.

— Да, сила, одговори Јован замишљено.

— Ја одобравам и друга средства, примети Живко, само нек воде к цељи.

— У осталом, настави Рајко, жалост је то, што се напушта народност.

— Народност је случај, рећи ће Јован.

— Али је ту, одговори Рајко.

— Напослетку, рече Живко, народност је људска, власничка измишљотина и стоји у опреци са појмом човечанства. Она највећма и смета развоју социјализма.

— Не могу сви људи бити једнаки, примети Рајко. Но ови говори неће доказати ништа. Видићемо у практичном животу.

— Лако је теби говорити, кад је огромна већина још уз тебе, рече Јован, а особито у нашем крају. Али треба започети, треба дати примера, па ће бити и последника.

— Само да покушаји не испадну траљаво, примети Рајко.

— Видићемо, рече Јован.

— А међутим ћемо ми ипак радити своје, дода Живко.

— То јест, сваки своје, доврши Јован и погледи Живка.

Тог се вечера другови раније разишли него обично. Живко је отишао кући, Рајко у другу гостионицу, где ће наћи друштва, а Јован се упутио у шетњу. Био је необично узрујан; разговор са Живком јако га је узбудио те је тражио душевног мира. Једва око поноћи отишао је у свој стан да легне.

(Наставиће се.)

Ж И С Т А К.

ТУЏИН О МИТРОНОШИ ПЕСНИКУ ЊЕГОШУ.

(Наставак.)

У узаном једном сокачићу у Бечу, којим се из улице црвенога торња иде до лончарског ногоступа, има лево стара кућа, у којој је некад живио Теофраст Парацелзус. Кад је тај гостијоничару у кући за стан и рану више дана дао само један фениг а гостијоничар се љутит на-њ осекао, рекао му је златотворац мирно: „пољуби фениг!“ Онај то и уради а фениг се претвори у златан новац. Од то се доба зове та кућа: „код пољубифенига“. У тај узани а стрми сокачић воде у кућу са улице неколико степени кроз неугледна врата; са последњег степена има одмах десно опет врата па се човек одиста изненади, кад се наједаред нађе у пространој светлој црквици. У кубету су на отворено-златном лицу четири евангелисте а на дувару преко од врата пуно има икона и златне китњарије. Над врати је горе у првом спрату кор са позлаћеном оградом. Као скупценом драгом камену у неугледној љусци, тако се човек јасно и светињски изненади и обрадује лепоме храму светога Ђурђа, што га подигоше православни Срби. Нема ту торња, нема звона, нема прочеља, да изда убаво то местанце, на коме се побожни Ришћани богу моле. Некад су у Аустрији само католици смели зидати цркве лицем на улицу те је отуд црквица православна била у закутку, право прибежиште за душу, која се хоће сасвим да опрости светског метежа и да прозбори коју са богом својим.

Ја сам ево већ двадесет и пет година у Бечу, па нисам знао за ту црквицу; тек сам је сад тако рећи открио. Вођа ми је био овај штампани позив:

„Свемогући је бог тако судио те је пречасни и светли господар књаз-владика црногорски Петар Петровић Његош 19. (31.) октобра 1851. после дужег боловања преминуо на Цетињу у 38. години свога живота. У име родбине покојникове чини књаз Михајило Обреновић последњу ришћанску дужност спрам свог незаборављеног пријатеља те даје у недељу 11. (23.) новембра свечан парастос у покој души његовој. На тај се парастос позивају сви пријатељи и поштовачи покојникови.“

Когод је дошао у цркву, сваком је црквењак дао запаљену воштаницу, те је тако сав скуп одавао пошту побожному владици, мудроме владару, заноситоме песнику, с којим смо се познали на веселој оној игранци... Насред цркве су свештеници у црним одежама, у којих је на грудих и на леђих био бео крст, појали опело славенски; за тим је изашао световњак један, али у руву свештеничком, стао пред столицу, покривену црним сукном са белим крстовима, па изрекао беседу у славу покојнику...

Његошева је породица дошла на владу крајем 17. века, кад је Данило Петровић Његош био изабран за митрополита. Зећани су пашу замолили, да им дође митрополит из Црне Горе, да им посвети

нову цркву. Митрополит дође али га неверни паша зароби. Морао је дати откупа 3000 дуката — у то је име морао распродати златне и сребрне утвари — те се само тако спасао од смрти. Кад се вратио дома па видио, да му земљи, у којој се мохамеданство све већма ширило, нема друга спаса, него да смакне све присталице мухамеданства, запрети, да ће отићи из земље, ако га не послушају. На бадње вече поубијају Црногорци све мухамеданце.

Тога свог претка и ту Вартоломијевску ноћ црногорску прославио је наш песник, књаз и владика у жалосној игри „Горском вијенцу“ . . .

Од то доба никад краја рату Турака и Црногораца; крвави су то бојеви, фанатични и свирепи, да им је тешко наћи равних, час букну као силан пламен, час опет на неко време тињају само у пепелу читавих села и моштима јунака. Час су јачи Турци, час Црногорци, Па и док ове ретке пишемо, није још саввим довршена борба, ма да је само још појединци воде на срћући на противнике своје. Подруг века није кадро било уталожити мржњу . . .

После половине прошлога века десио се у Црној Гори чудноват случај. Аустријски неки бегунац, не зна се, да ли је родом био из Лике у Хрватској или из Крањске, Шћепан мали, стао године 1767. тумарати по Црној Гори и бајати, па се наскоро погоди код Црногорца једног, да служи, али је зато и даље бајао. Једаред рекне свом газди, да је он Петар III., цар руски, за кога се мислило, да је убијен. Од то је доба лаковерни газда лукавога слугу предуретао понизно, па кад је једаред на части једној слуга метнуо чашу на усне, да пије, а газда скинуо фес, стали се сви гости ругати газди, што боље не одева свог слугу, коме указује толику почит, или што не узјами за њ хаљина, ако већ сам нема. „Немаш ли сабље за њ, а ти му опашни дугу!“ Ипак се наскоро говорило по Црној Гори, по Приморју, па чак и по турском вилајету, да је дошао руски цар, што га гони Катарина и Орлов. У то је време Сава био митрополит па је по обичају још за живота наредио, да му насљедник буде Василије. Овај је био негде на путу а Сава се повукао па радио земљу. Ту прилику употреби левента — присталица је имао сваки дан све више — те га упркос енергичном опирању Савином избору, да буде земљи господар. У исто је то доба на Волги Јемељан Пугачев био лажни цар. Пећки патријарх пошље Шћепану коња с дивним хамовима а племић неки Ришњанин, Петар Џоја, сјајно оружје и дивно одело. Ово је уздарје толико већма пало у очи, што је Ришњанин тај пре био у Русији па је морао познавати цара. Млетачка влада писмено укори и њега и још два друга капетана, Келовића и Корду, па се

отуд посвађају и мал те не и покрве. Трипут их је влада звала, да дођу у Котор, њих ни бриге. Онда ти Млечани пошљу једног часника са четирдесет момака у Рисан. Часник је тај лепо затајао, шта је наумио, њих тројица га допрате до обале, да тобоже иде даље а он онда намигне момцима те склептају сву тројицу па их баце у чамац. Ришњанин виде то из даљине, дотрче брже, ослободе своје капетане; Млечани стану с чамцем бегати а Ришњанин опале на њих из пушака. Одмах затим пошље влада неколико хиљада момака да се освете. Али су Ришњанин тако вешто умели гађати са кровова и са прозора, да је неколико стотина Млечана погинуло а остали једва побегли на лађе и отпловили. Шћепан мали, сад господар земљи, живио је у манастиру неком црмничком а своју је улогу тако умео играти, да се све већма гњездио у власт своју. Руска влада пошље у Црну Гору неког кнеза Долгоруког. Митрополит сазове свечан сабор па ту кнез у име Русије изјави, да је Петар III. умр'о а Шћепан је отимач и варалица. У први се мах канда тој изјави веровало; али кад сутрадан стале пуцати пушке у знак, да иде Шћепан, отпоздраве их и с ове стране пушке и клицање: „Благо нама данас и довека! Ево нама нашег господара!“ Кад је дошао, ипак га митрополит и посланик заробе и затворе у неки вајат скоро већ на тавану. То лукави Шћепан одмах употреби па стане говорити лаковерном свету, како је њега митрополит и посланик баш тиме признао за цара руског; јер да није тако, никад му не би били дали, да седи над њима, него би га чак бацили били у подрум! Сад се диже и трећа сила, стари душманин Црне Горе, Турска. Три војске пођу на брда а Млечи наместе на својој граници војску, да пресече зајиру и бегство. Црногорци се очајнички бранили, лагано су измицали испред надмоћи, најпосле се повуку саввим унутра у своју земљу. С једне стране највеће јунаштво, с друге најниже варварство, жарење и убијање деце, свака страхота; али ће Црна Гора наскоро пасти, јер јој јунака нестаје све једног по једног. Како да се избеаве? У то удари једног часа гром у барутану у околу турском и млетачком. Душман мораде отићи, Црногорци клекли па хвале бога, сам их је бог спасао . . . У том се рату није одликовао Шћепан мали, а баш због њега је и букнуо рат. Кад су развалили лагум један, изгубио је Шћепан очњи вид. Црногорци презиру сваког, ко није јуначан; али ипак нису Турцима на захтевање њихово издали Шћепана, говорећи, е је Шћепан погинуо у боју. Уједно су им послали хата Шћепанова, што је добио био од Пећког патријарха, у знак, да је коњ изгубио свог госу. Шћепан је дуго владао у Црној Гори и био неограничен господар. Угледом је

својим нарочито умео на пут стати крађи. Два је крађивца дао пушкарати а то је тако запласило свет, да је Шћепан могао на улицу бацити дуката и сребром окованих пиштоља па их по читаве недеље дана нико не би дирнуо. Шћепан је погинуо на издајству. Скадарски паша потплати слугу његовог, Грка неког, па му тај у спавању скине главу с рамена. Кад га је заклао, рекне чељади: Шћепан је

метнуо некакав лек на очи, па мора бити неко време сам, не сме га нико узнемиравати. Како се за неколико сахата није ни макао нико, то његови момци продру у собу и нађу га у крви.

Тај је предмет наш племенити покојник обрадио у другој жалосној игри, коју прожимље песничка снага те је чисто народна.

(Свршиће се.)

ЛИСТИЊИ

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) У току прошле недеље давана су била на овдашњој српској позорници ова четири комада: у понедељак 13. о. м. Швајцерово шаљива игра „Прилепчиво“; у четвртак 16. о. м. Мелвијева драма „Она је луда“ и Станковскова солосцена „Спрема се на бал“, коју је за српску позорницу удесио Ј.; у суботу 18. о. м. Скриб-Легуеова „Адријена Лекуврерова“ а у недељу Округијева „Сађурица и шубара“. Од комада је тога само Станковскова шала сасвим нова, Мелвијева је драма у толико нова, што се није доста давно давала те су и најглавније улоге биле у нових репрезентаната, „Адријена Лекуврерова“ је додуше тек од две године амо увршћена у репертоар, али је преклањске севоне усљед гостовања Милке Гргуrove дваред била изнешена те се сад већ не може више рачунати међу новине, ма да су у њој овога пута баш три прве улоге: Адријена, Морис и Мишоне нове тумаче имале; за „Сађурицу и шубару“ резервисана је ево од седамнаест година амо сваке севоне по једна недеља те је и ове године одужила своје. Представе су све четири биле складне, само се у неких ипак немало осетило слабо и несавесно меморирање улога и од најбољих снага, које су ли вештином и умешношћу својом умеле да прикрију лабаву спрему. У два три маха при свем том отело се по штогод, што је издало — сувише чврсто поуздање у шапталу, које се само свагда казни. Могли бисмо послужити у томе са два три конкретна примера, али држимо, да и управа није пречула и превидила те ствари, па се надамо, да ће потражити а зацело и свакако знати наћи томе лека. — У Швајцеровом „Прилепчиво“ пријатно се истакао Десимировић као невежа-кадет-шпипарац Алфред Селденек. И приликом премијере тога комада године 1879. играо је Десимировић ту улогу и онда јој је још, колико се сећамо, умео да измами особиту неку драж особености. И остали су сви од реда приказивали живо и вољно, а нарочито се Добриновић као стари Naudegen Стурвиц са скакоњадама својим разметао свој публици на сладак смеј; само Даринка Бјандобранска није показала довољно слободе и независности у кретању и маркантне изразитости у говору, колико се по дару и ревности младе те глумице могло очекивати. — Мелвијева драма „Она је луда“ дала је Ружићу (Лорд Херли) и Софији Вујићки (Леди Ана) лепе прилике, да експелују дивним својим уметничким средствима. Уз њих је двоје одмереним својим и озбиљним приказом лепо био пристао и Милојевић (Доктор Цолак) а Смиљана је Бркићева (Нела) сасвим zgodно поентовала неприлику са својом тајном. — „Спрема се на бал“ лакрдија је сасвим лаке врсте али је занимљива те и сварљива у скроз оригиналном приказу Добриновићевом по се никад неће моћи

такмачити са Гернер-Трифковићевом „Милом“. — Трећа „Адријена Лекуврерова“ била је Софија Вујићка, која је посредношћу осећаја и врелином страсти и заноса и опет публику нагомила на спонтане изјаве задовољства и признања. Миљковић, трећи Морис, није онако пригрлио витешког грофа Саксонског, као што би овај био заслужио према интенцијама писаца-другара. Ако ништа друго а оно бар апотеозу Адријенином генију над мртвим телом њеним требао је приказивач заданути жаром топле и срдачне речи. Добру душу Мишонета преклањске је године у оба маха Лукић тако неодрљиво симпатично био протумачио, да га крај све искрене и својске проуке Добриновићеве не можемо шале заборавити, ма да морамо признати, да је и Добриновић имао својих специјалних лепих страна као заштитник несрећне Адријене. — „Сађурицу и шубару“ пренели су овог пута преко позорнице нов Пантелија и нов Арсеније, Добриновић и Миљковић, и то и један и други поуздано и сигурно. У улози Митра катане дебитовао је млад један почетник по имену Стојчевић, којег би за овај пар на ангажман једино могла препоручити — лепа младићка појава.

(Росегер и Дефрегер.) Има додуше доста примера, да се нађу две тако сродне душе, да једна допуњује или изазива рад или мисли друге, те узajмиче делају око истог посла. И нашем свету су већ давно добро познати такви душевни близанци, француски писци Еркман и Шатријан, познати из неколико превода њихових прича. Кажу и за наша два честита археолога Михаила Валтровића и Драгицу Милутиновића, сина врлог песника Симе Сарајлије, да су по духу „нераздјелнаја двојица“. Па међу многима такви су и Росегер и Дефрегер. Росегер је додуше песник и приповедач, а Дефрегер сликар. Али што овај кичицом и бојом, то онај пером и слогом. Већ и каријера њихова у животу им је сасвим скоро налик. И један и други је син сељака родитеља аустријских Алпа; Росегер Штајерац, Дефрегер Тиролац. И један и други је, тако рећи, самоук. Росегер беше до свог момачког доба већ кројачки калфа, те путовао са својим мајстором од села до села, од газде до газде, шио и крпιο Штајерцима одело и уз то кројио — стихове; Дефрегер као дечко чувао је говеда по алпским плаништима и испустима, и уз то резао и рецкао — фигуре из дрвене коре. Росегер дође у Градац и ту упадне у очи са свог природног дара, те се уредник тамошњег листа „Tagespost“-а, Слобода и песник Анастасије Грин заузе за њега, па је данас П. К. Росегер један од најплоднијих, али и од најјенијалијих немачких дијалектичних песника и приповедача; Дефрегер након смрти оца свог распрода свој мал, па у својој 25. години оде у Инсбрук, где тамошњи учитељ његов упозна у њему необичан дар за сликање, те га

пошље у Монаково славном Пилоти-у, да 1868. са сликом својом „Јосиф Шнекбахер“ ступи наједаред у ред првих велештака сликара. И Росегер и Дефреггер су данас у најбољим годинама; а како су поникли у срцу народа, па му знају душу скроз и скроз као мало још ко, изглед је, да ће се још дуго ђенији њихови славити све лепшим и лепшим производима у немачкој књижевности и уметности. Сељачки живот алпских немачких народа је неисцрпљив извор за њихово делање. Шта је Росегер, види се по томе, што неки хоће да је претекао познатог шварцвалдског приповедача Бертолда Ауербаха. Ако тима можда и диктира у перо нешто и то, што је Ауербах био Чивути, а Росегер је прави Немац, ипак је Росегер звезда, чију светлост не може потавнити ни светлост Ауербахова. — Још 1880. изашла је у Манцовој књижици књига „Bilder von Defregger, Geschichten von Rosegger“, где су слике Дефреггере са текстом Росегеровим, што га је овај писао још пре, понајвише у свом „Heimgarten“-у. Та је књига већ распачана, текст отштампан у Росегеровим „Ausgewählte Schriften“ пре неку годину у лепом Хартлебеновом издању. Али се ево недавно подухватио издавач Бонди, па издаје у свешчицама „Defregger Album“, опет с текстом од Росегера у дивот-издању. Биће 10—12 свешчица у октаву са по два листа текста и по 4—5 картона од тврдог папира са утиснутим свима дојако сликама, што их Дефреггер бојом наслика. Текст је у овом албуму, као што је дојако био, штампан, али ипак с неким изменама за ову прилику. Па каква је текст; какве ли слике! Кладио би се, да је Дефреггер имао најпре Росегеров текст, па по њему сликао; или да је Росегер тек у Дефрегеровим сликама види прави живот свог народа. Каже Росегер за Дефрегера читаоцима на првом листу овог албума: „Und solltet ihr aus den Bildern Anderes lesen, als meine flüchtige Plauderei erzählt, so habt ihr gewiss nicht minder Recht als ich. Der Künstler ist ein reicher Mann, er gibt jedem von uns, was wir wollen und brauchen.“ То исто ће без сумње потписати и Дефреггер Росегеру; ми од своје стране само потврђујемо. — Росегер је у нашој књижевности познат већ скоро ево десетак година, како га је први увео код нас (у „Јавору“) наш сарадник П. Адамов то прерађујући то прерађујући његове приче према нашим приликама. Данас ћемо већ у сваком нашем ваљда листу наћи какву Росегерову прилику у српском преводу. И у данашњем броју доносимо ево Росегерову причу „Um's Heimatland“, (коју је написао још 1877. у 9 свесци свога месечног листа „Heimgarten“-а према Дефрегеровој слици „Letztes Aufgebot“ из доба тиролског боја за слободу), као што је П. Адамов сасвим слободно преиначио према нашим приликама. Биће и Дефреггер већ познат бар неким нашим штованим читалаца. А ми ово прибележисмо, да упозоримо наше млађе приповедаче и боље на Росегера, не би ли увидели, да не постаје приповетка или слика „из народног живота“ само тако, ако се стереотипно описује коло народно, или каква туча пред крчком, или како се овај момак или она цура заволели, као што се, а то је давно рекао већ уредник старог „Јавора“, не постаје ни Бранко самим: „Она цура, па на ђупа!“ Него је главно: схватити скроз оно, што је народ од памтivelyка у себи задржао од свог првобитног живота; како и у колико се

то преиначавало временом и преиначило данас сутицајем са разним приликама и неприликама у самом народу и с онима, што су долазиле и што долазе с поља; нојмити оно, што је изазвано и што изазива овај или онај појав или учин, а не само описати голи факат. Томе се ипште потанко повнавање народне душе и срца и знање свега, што је утицало и што утиче на њих. Тако пише Росегер; тако су Руси стекли своју, руску народну књижевност, коју респектују и народи, што имају далеко старију и ширу књижевност. Тако ћемо се и ми моћи једном похвалити са својом, са српском народном књижевношћу; а не вечито да се тешкама народним умотворинама, па и њима се више скоро користе странци него ми. Народне умотворине створио је дух народни својим даром и искуством; на њима зидајмо, кад тако јак темељ имамо, умом и науком даље, иначе зачамисмо, где и бесмо! Да и у нас и у томе има лених почетака, ево приповедача Љубишиних и Милићевићевих, вредних угледања!.. А шта да кажемо о нашим сликарима? У нас је тешко бити вештак од те руке, јер се за њих траже меценати. Ми тих по готову и немамо, или их врло мало имамо. Наши сликари једва да имају прилике, да се заране сликајући иконостаसे по нашим црквама. И ту је додуше широко и благодарно поље за вештака. Али да о српској сликарској школи каквој још дуго и дуго неће моћи бити речи, све су неприлике наше за то, неприлике тако голе, да о томе још ни сневати не можемо. Наши су сликари ударили, можемо рећи, добрим правцем, колико су имали прилике да се покажу. За историјске сликаре крче пута Валтровић и Милутиновић својим археолошким истраживањем, а Ђорђе Кретић поче да преликава народне ношње и типове разних крајева за слике из сувременог народног живота. Надајмо се чему и од српског друштва за уметност. Шат скоро добијемо и ми српског Матјејка, Чермака и — Дефрегера!

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Књижица браће М. Поповића издала је ово дана причу Жила Верна под насловом Мартин Пац у преводу Бранка Мушицког. Приповетка је та лепа и занимљива а преведена је чистим језиком. Штампана је у штампарији Арсе Пајевића. Цена јој је 30 новчића.

— Изашле су „Básně Ladislava Stanka. Уз лепу ту свешчицу појезије написао је Јарослав Врхлицки предговор, у којем саопштава занимљиве податке о животу даровитог, на жалост тако прерано умрлог песника.

— Од нове године излази нов чешки месечан часопис поглавито за земљение и народопис. Уредник му је др. Ј. Жежабек. Прва се свеска одликује одабраним садржајем и многим крским илустрацијама.

ЧИТУЉА.

На светог Јована о. г. убио се на свом пољском добру у черниговској губернији Михаило Чајковски, пољски књижевник. Чајковски се родио 1808. на замку породичном Хаљичицу у Подолији. Најлепша су му дела: „Козачке приче.“ У нас има Чајковсков „Крцалија“ у преводу Стојана Новковића.

САДРЖАЈ: Др. Јован Суботић. Некролог. — Крвава киша. Песма Вл. М. Јовановића. — Чича Мирко и чича Маринко. Слика из српског народног живота. Преиначио П. Адамов. — Апостол. (Петеџи.) Превео Благоје Бранчић. (Наставак.) — За начело. Роман Милана Савића. (Наставак.) — Листак: Туђин о митроници песнику Његушу. (Наставак.) — Листићи: Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 новч. на по године, 1 ф. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 5.

У НОВОМ САДУ 30. ЈАНУАРА 1886.

ГОД. II.

МОРСКИ САНАК.

ЕЛЕГИЈА.

Es küsset dich ein Freund aus fernen Welten,
Die todte Mutter schickt dir diesen Kuss.

Grillparzer (Sappho).

а морска се пјена прелијева
Твоје лице, миле јагодице,
Жарке усне, што пољубац жуде.
А врх чела љепота ти лебди,
Твоје чари хоће да примам,
Моја душо, мој минули санче!

I.

Лаке мисли невиних срдаца
У најпрвом од љубави трену
Бјеху само уздисаји млади,
Жива жеља, да китимо чела
Вијенцима мирта и ловора,
На прсима ките од цвијећа
А у руци гранчицу маслине:
Младост плану, одјекнуше лузи,
И природи одлануло силној
Е нас грли к'о рођена мајка
У колјевци вјечнога грљења.
Ти си тада лако снијевала
О животу моје пјесме младе,
Ово врата савијала руке
И љубила моје усне жарке,
Које су ти говориле жаром
О љубави силене говоре;
А тад небо смијало се плаво,
Не би ли нас утјешило, душо.
Час крај мене, час крај миле мајке
Тражила си срећу и блаженство.

II.

У криоцу твоје миле мајке,
У радости заљубљеног срца...
Црна те је успавала ноћца!
Ал' о хриди ка олово тешки

Ломили се помамни валови,
И причали срџбу са пучине,
Црну срџбу, што природом влада
И што људске потресује груди.
Ох, ти спаваш а ја гледам старца,
Гдје сиједу своју глади браду
И бори се, да угаси задњу
У грудима измучену наду.
Тужни старац врх хриди чека,
Да и њега са пучине срџба
У гроб морски вјечито сахрани.
Ал' поноћне не гледају сјене,
Да смрт пукне над стијеном старом
Веће траже у бијесном лету
Да прекриле од самрти крилом
Плавокосо успавано чедо,
Што мирује као јагње бјело
У криоцу своје миле мајке.

III.

Ноћца мину и с њом снови мрки,
А море је умирило душу,
Пак зефиром прољетнијем дражи
Младу срећу дивне васелене!...
А цвијеће, које си гојила
Прије зоре меканом ручицом,
Дисало је к'о што и ти дишеш
Прољетнијем од живота дахом;
Тад је живот сами санак био,
Срећа нам је на тисана крила
Сваку срећу брзо доносила.
Наше, душо, прољеће је било
И његови одисаји бајни;
Па у мору од блаженства силном
Пливали смо пјесме пјевајући

И блажили распламћене груди.
 Сунашце је сјало и гледало
 Младу љубав у мирисном цвјећу,
 И пупољке отварајућ рујне
 Отварало наше усне медне,
 Да их поји пресветијем жаром,
 Дивотнијем божијим нектаром.
 „Љубав, љубав,“ усне су пјевале
 А наше су уморене груди
 Под притиском крилатијех снова
 Одмарале помамљено срце:
 Врх нас двоје савиле се гране
 А зефир је с лишћем мрмошио
 Тајне зборе о љубави нашој.

IV.

А кад жарко утону сунашце
 У валове мора сребрнога —
 Оде данак и прољетни санак...
 А вечерња молитва отпоче
 На уснама твоје миле мајке;
 Родитељску ја осјећам сузу —
 Сузе рони забринута мајка,
 Тражи своје од срдашца чедо,
 Тражи своју утјеху и наду.
 Море пјени у копрени мрачној,
 Вјетар хоће да звијезде вије
 С плавог неба у пучину црну;
 И та игра вјечнога играња
 Тајним муком на махове пара
 Родитељско срце у грудима...
 А одзива, аох, нигдје нема.
 Нема среће, да се с мора врати,
 Нема сина, да веселом сузом
 Јадне мајке натопи криоце...
 Па још једном, тужна, руке пружа
 И последњом молитвом пресветом
 Моли мајка бога великога,
 Моли море и пучину црну,
 Да јој милост удијели тужној.

V.

Кад старица утјехе не пађе
 У молитви пут муклога мора,
 Задрхтала тада пружи руку,
 Воштаницу Марији ужиже.
 Тихо моли: срце јој се тресе;
 Тужним кроком и самртном сузом
 Нову молбу Марији уздиже
 И дрхтавом усницом целива
 Свету слику божије милости.
 Св'јећа гори мајчином молитвом,
 Обасјава Маријино лице

И њезино чедо у наручју:
 Ено сад ће услитати молбу,
 Родитељску да утјешу душу.

VI.

Аох заман милосрђе свето,
 Кад се усне са срдашцем боре,
 Кад већ зјена мајчина погледну,
 Како црна сакупља се ноћца,
 Морску бездан грдно да пољуби
 Над грудима утопљеног сина.
 Па у муци родитељске борбе
 Умукнула на уснама молба:
 Глава клону... и последња нада
 Пред светињом ишчезнула бјеше.

VII.

Много пута тишина се тресла
 С родитељских од молитве уста,
 Много пута, раширених рука
 Кад молтву почињаше мајка,
 Рибарева чула би се пјесма,
 Е се весео на рибање спрема,
 А из шуме чули би се гласи
 Рудокосе пастирице мале,
 Што поздравља грлом сребрнијем
 Задњу зраку прољетнога сунца,
 Што јој усне хоће да целива,
 И примами свилоруно јагње.
 И ти гласи мелодије живе
 Вјечним хором пратили би мајку
 И њезину при самрти наду,
 Ал' никада допирали н'јесу
 До бездани мора плаветнога,
 Гдје кораљи утопника хране,
 Гдје земљица са костима лута,
 К'о што никад ни допрла није
 До Марије родитељска молба.

VIII.

Много пута тишина се тресла,
 Многе сузе рошила је мајка...
 Па ко би је тада утјешо?
 Ти, ти сама, моје чедо бјело,
 Ти си била милостиво дјете,
 Што си златном свијетлила зраком
 Бл'једо чело забринуте мајке:
 Благи осмех с румених усана
 Старицу би са земљице диг'о,
 И тад би јој она топла молба
 У божанству милосрђа нашла.
 А кад би јој у сну долазиле
 Слатке рјечи утопљеног сина...

И кроз кости лед јој пролетио,
 Ти си стару топло целовала
 И жарила ледене јој груди,
 Што су негда светијем млијеком
 Надојиле чедо у наручју.
 Ох, ти си брата увијек плакала,
 Па и ако глас љубави није
 До бездани никад допирао,
 Јест, твој уздах! твоја — братска љубав:
 Кроз сребрну на таласу пјену
 Жудна зјена црна ока твога
 У бездани кости је гледала,
 Твојих кости — утопљене кости!
 Плакала си! Ал' си милу мајку
 У очајном веселила часу.
 Зато те је и гријало сунце
 Од љепоте зраком огријаном,
 Зато су те и грлиле виле
 У ловору прољетне љубави.

IX.

Опет бјеше утонуло сунце
 У вакове мора сребрнога,
 Опет мајка раширених рука
 У недоглед молитве шиљаше:
 Моли, проси да јој зрака сине
 Од утјехе из пучине црне.
 Опет мукли, к'о олово вали
 К њеном срцу срећу не доносе.
 Па још једном задрхтала рука
 Воштаницу Марији ужиже...

Ама, јада! Маријина слика
 Сагнула је милостиво главу
 А скрштене показују руке
 Задњу сузу младог живовања:
 Зар ће сада да услиша молбу?

Вечерња се игра заметнула,
 Мриарево одјекује грло,
 Пастирица веће јагњад броји
 Милом пјесмом, кроком лаганијем,
 Вјечни ехо природу опија,
 Хоће силну веће да успава...
 Тужна мајка... сагнула је главу,
 Над кћериним челом леденијем.
 На уснама везана молитва
 Родитељске потресује кости.
 Нема сузе низ мајчино лице.
 Укочено и око и тјело!
 „О, Зулејимо моја!“...
 У тиханој у даљини —
 Ови тајни шаптали су гласи.

X.

О природо! Снијевање младо!
 Гдје је, гдје је чело, да пољубим
 Од живота вјечитог генија?...
 И зорица с руменијех усна
 Просу свјету зорине пољупце.
 А санак је сакупио крила,
 Винуо се у недоглед тајни.

Владимир Тројановић.

ВЕЉКО.

ПРИПОВЕТКА МИЛУТИНА ЈАКШИЋА.

I.

ето је; доба жетве. Над банатском рав-
 ницом прижегло петровско сунце.

У атару села К..... отпочела је
 овде онде жетва. Раденима се мили посао, јер
 је род ове године добро понео.

Ено баш за оном умком усамљено коси
 млад један косач. Врело сунце измамило му на
 чело крупне капље зноја. Ал наш косач и не
 хаје за то, он граби напред, замахује оштром
 косом кроз оно море богатог усева: не знаш,
 дал оштрије сече коса ил орловски му по-
 глед. У стасу је витак, плећа широких, мишица
 снажних. Лице му је мушко, црте крупне, око
 бистро, ал тек опет као да из њега вири не-
 што сете.

«Шта велиш, Ано,» одједанпут ће, хвата-

јући широке откосе, својој руковедачици као у
 шали, «хоћемо ли једаред дочекати, да на сво-
 јој њиви жањемо овакав усев?»

«Ваљда ће дати бог», одговори руковедачи-
 ца, која је ципом држала за својим косачем.

«Видиш, кажу, да је Бог тако оставио»,
 опет ће косач усправивши се и заставши за
 час, «ал ја мислим, да ће бити друкчије», ту
 заћути, па настави радњу даље,

«Ох, робото, робото, нигде те не било!»
 промрља мало затим, па опет заћута. Дуго је
 ћутао.

Превалило је подне. Сунчани су зраци жег-
 ли свом жестином. Безброј попаца и скакаваца
 летело је и скакало по штрњици, а подигло
 читаву вреву. Но у овај мах канда се и они
 мало уталожили и уступили жестокој припеци.

«Гле, Вељко, ено нам нана носи ручак», рећи ће Ана после дугог ћутања.

«Још да истерамо овај откос.» —

«Помоз' бог, децо, сретна радња», још из далека ће старица. «Иде ли што посао од руке? Ала сте били вредни, где само колико су на-радили!»

Радени отпоздравише мајку, а Ана пољуби и у руку своју свекрву.

«Ход'те, децо, ево сам вам донела ручак, сед'те па се прихватите, а ја ћу мало да поседим, да се одморим, па ћу онда натраг; чека ме код куће многи посао», и старица седе поред кола на кожух један.

Мало даље посадише се и Вељко и Ана, да ручају.

«А шта ради баба?» запита Вељко.

«Питај, шта не ради. Од јутрос је лепо таван. Иди, човече, мани се тог посла, велим му ја, лати се чега паметнијег; као да ће се на нашем тавану спахинско жито стоваривати. Оне вреће иза банка, то је наш таван. Иди, Панто, баш сам се насмејала с њиме. Кад је свршио лепљење, а он иште да вам носи ручак. Не држи га место.»

Вељко и Ана слатко су јели, а једно другом све су штедили боље залагаје. Мајка их гледи, а срце јој расти. Та таквог сина и тавке снаје нема ни једна мати у К.

«А како ти, голубице моја, јесили се мајци штогод уморила?»

«Нисам, нано», одговори Ана живо. «Ето питај Вељка, јесам ли кадгод заостала за њим.»

«Тако, тако, децо моја!»

Мајка се диже па пође натраг према селу.

Ана је данас била лепша, него обично. Сунчани зраци и свеж пољски зрак измамили су јој на образе лепшу боју, него што је на руменој страни бресквиној, цело лице светлило јој се као светла страна здравога лешњика. У пуној снази била је лепша, него ма која девојка у селу.

Вељко је немо гледао своју љубу, загрлио ју је и пољубио с таквом ватром, с каквом је сунце целивало благословену земљу поносног Баната. Пољубио ју је и дваред и триред, па је онда устао и рекао:

«Ти, Ано, можеш мало прилећи и одморити се, а ја идем на бунар, да напојим коње.»

Вељко узјаше на коња и изгуби се иза оног реда багрења. Ана се напи воде из крчага па легне поред кола.

Благ ветрић је харлијао и ледујао родно

влаће. Кроз кола и оно мало покровца само се један синак сунчев пробијо, те је жудно пио росне капљице са румених усана лепе раделице. Ана је била заспала. Тешко је дисала, а беле јој се груди бурно дизале. Ветрић се играо с праменом косе на челу. . . .

Ко зна, шта је сањала млада!

Са друге се стране дизао облак од прашине. За час, па се из њега указа коњаник. О рамену му виси двоцевка. Вранац, што га је јахао незнани делија, јурио је, да побегне ваљда несносним обадима и мамузи самовољног господара или зар сунчаним зрацима, који су га у голу воду окупали.

Коњаник стаде крај кола, сјаше с помамна вранца, па га веже за кола.

«Ах, она је», прошапута, а бледо му лице дође још блеђе. Клекнуо је поред ње, и гледао ју, дуго ју гледао. Она је тврдо спавала а њему је из очију сјала силна страст. Срце му је необузвано куцало.

Одједаред му крв појури у бледе образе и он се саже, те пољуби лепу жену врелим пољупцем.

Ана се трже и цикну. «Бежи од мене, несретнице, увек сам те мрзила, а сад те још већма мрзим! . . .»

«Ти мораш бити моја!» Насилно хтеде да загрли жену без одбране.

Ана се очајно бранила.

У то се указа прашина с оне стране багрења, а странац скочи на свог вранца и одјури путем према селу.

Над пространом равницом спуштало се вече. На оној умци стоји горник, наслонио се на пушку, од које се само кундак види испод половне му опаклије. Сен му се пружио далеко, даље можда, него мисли у тај мах, јер је баш чачкао лулу.

Напунио ју је, па онда стаде тражити жегице. За шеширом нема ниједне; у џепу од пруслука има труди, али нема кремента.

Тада баци поглед на све стране своје стране државе. Прашина се дизала, јер се радени већ почели враћати кући.

«Брат Вељко», одједаред ће горник пред једна кола, «имаш ли ватре? Дад ми коју жегицу.»

Вељко заустави коње, извади из џепа неколико жегица, па их даде горнику, а затим потера; горник запали лулу, кола пак одвртјаше даље.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Крај Вељка је седела Ана. Црте на лицу биле су јој немирне. Одједаред ће нагло окрепнувши се Вељку:

«Морам ти казати, јер овај образ, што је руменији, изгореће, ако ти не кажем»...

Вељко је разрогачено погледао своју жену.

«Кад си ти отишао на бунар, слатко сам заспала. Па на један мах тргох се иза сна, јер ме неко грчевито стиште и пољуби у образ. Мислила сам прво, да си ти, ал кад отворих очи — пред-а мном онај Ловра Позојев. Згрозила сам се, кад сам га видила»... рече и несигурно погледа свога мужа.

Вељку се чело наоблаци.

«Ха чекај, платићу ти прљави занат! Већ и онако сам ти дужан.»

Више није говорио.

Дошли су кући. Нана их је дочекала. Приправила им је добру вечеру, јер данас су први пут у жетви. Радовала се, кад је чула кола пред капијом; ал ју је кукавицу нешто текнуло у срце, кад је сагледала мрко чело у свога сина. Реч, што ју је хтела рећи, застала јој у грлу. Ретко је она виђала сина тако намрштена.

У соби је седио Вељков отац, чича Панта, са својим пријатељем Митом уз стакоце ракије па су у разговору чекали своју децу с радње.

«Добар вече!» назваше Вељко и Ана ушавши у собу.

«Бог вам добро дао», прихватише старици.

«Како, је-л вам ишао посао од руке, хоћетели скоро бити готови?» запита чича Панта.

«Још нам је остало једно парче тамо под багрењем», одговори Ана.

«А колико си накосио крста, Вељко?» запита Мита.

«Не знам», одговори Вељко кроз зубе.

«Биће до тридесет и две десетице», дода Ана, да сакрије Вељково нерасположење.

Вељко изиђе напоље.

«Вељку канда баш нису све козе на броју», приметиће чича Панта, «ха, Апо?»

«Та мало се свадно са Ловром Позојевим, зато је ваљда тако заћутао», одговори Ана, а образе јој обли руменило. Збуњена оде у кујну.

Панта је вртио главом.

«Видиш приљ-Мито, такав ти је од детињства. Никог неће први дирнути, ал кад њега други дирне, плане, не би помислио, да је то онај мирни Вељко.

Једног лета — био је он тада већ момчић — радио сам са још неким нашим људма у

работу баш садашњем нашем кнезу. Косио сам од ране зоре, па кад дође подне, седнем код кола, да ужинам са мојом Катом. На њиви је био и газда Мата са сипом, да надгледају радине. Сео и он код својих кола, па извадио торбу, да и он руча. У торби је било шунке и сланине, а лебац им био бео као земичка. Ми — та да, као сиромашни људи — јели смо леба и црна лука. «Јесил чуо, Панто», одједаред ће немеш онако подсмешљиво, «дад ти нама тај лук, боље ће пристати уз ову шунку, него уз твој лебац.» Шта сам знао, дао сам му лук. Боље данас без лука, него сутра без леба, тако сам мислио, ал ту, на срцу, било ми је тешко, претешко. Кад сам дошао кући, приповедио сам Вељку то. Њему се очи закрвавиле, па је само промрљао: О, та што писам ја био тамо! Те ноћи је немирно спавао, тешко је дисао и бунцао. Чисто сам се био поплашио за њега. Шта знаш, брате, да радиш, кад ти ти злотвори хрватски могу отети и последњу кору леба. Њина је вармеђа, њино је све. Та не убише оно јесенас оног Ивуча-Радомировог ни крива ни дужна. Онако, красан момак! Па опет су они пред судом правни. Врана врани очи не вади.

Ту је чича-Панта заћутао и дубоко се замислио. Мита тешко уздахну:

»Тако је, како да није; не смеш зуба помолити, јер ће се увек кола на нама скр'ати.«

*

Напољу је лепа месечина. Пред кућом на клупици седи Вељко са својом наном. Вељко оборно главу.

»Немој, синко, да упропастиш и себе и нас«, говорила је мајка. »Чувај га се, јер то је псето, тај нема душе. У његовим грудима не бије човечије срце. Зар ти мислиш, да мени није тешко, кад ми когод чедо дирне? Ох, та скочила бих му у очи, ишчупала бих му из груди оно неваљало срце!... Еј Вељко, Вељко, ти не знаш, какав се сињи терет навалио на ове слабе материне груди, ти не знаш, како се ценају од бола и терета. Послушај ме, синко, умири се, па га се клони; далеко обилази његове трагове. Послушај твоју нану, не било ти просто.«

Мајка је пољубила сина у чело, а Вељко је њу целивао у руку. Она је затим ушла у собу, а он отишао кревету пред кућом, да легне.

Месец је видио алем један на земљи лепшега сјаја, него свака његова звезда. Чисто је

позавидио, што му је дао своје светлости. Немој завидити, бледи ноћниче, скуп је тај сјај
www.milto.rs је суза Вељкова. Ох, сузо, сузо, што си тако горка?

На небу се далеко пружила једна репатица. Ситне звезде падале су покаткад, као варнице огњишта небесног.

Нема тишина овладао је селом, али мајка опет за то није заспала. У њеним ушима хујала је та тишина, пред њеним очима стварале се страшне слике, док није јутарњи певац разгонио те створове варљиве маште, а лаки се санак спустио на уморне трепавице брижној мајци.

(Наставиће се.)

А П О С Т О Ј.

(ПЕТЕФИ.)

VIII.

Један дан је ишло као други,
Дечак је гладујући просио.
Стара вештица се брижно бринула,
Да се дете како одвећ не угоји.
Гладовати, просити — то двоје је знао,
Толико је знао из живота.
Тек каткад, спазивши
Како се друга деца играју,
Стао би да гледи,
И онда уздисаше:
То мора бити радост, игра та!
Свест му дан на дан растијаше:
Он поче већ да — осећа,
И осећ'о је, да је несретан...
Две године је просећ' провео.
Одсад му није требало
Пљувачком очи квасити,
Сад су му праве сузе блистале.

Једини његов пријатељ,
Што га је благо гледао,
Ко га је волео и кога ј' волео,
И с ким је делио
Мршаву корицу,
Што му је бака давала
Ил' је у граду наш'о где:
Био је верни куцов му,
Његов спавач ноћни.

Како је увек тужио за њиме,
Кад с јутра оде па тек у ноћ дође;
Па како је вес'о пред-а-њ излазио!
Најпосле већ бака завидети поче,
Мрзила је, што се тако слажу,
Особито псето
Што већма воли дечка, него њу.
Много га је пути љуто тукла
Те је од бола тешко цикао —
А деран је с њиме плакао.
Најпосле бака одгна од куће
Јадну животињу,

Одгна је више пути, јер се враћала
Толико пути кол'ко је терана —
И дечку све се већма приљубљивала.

Тако је деран живео. Шест му је година,
А окусио ј' мука од шест столећа
И тек два-три тренутка јадне радости.
Једном стајаше улици на роњу
И дрхташе од хладног ветра јесењег.
По улицама блато, а над блатом магла,
Тешка, хладна магла, а он сав у блату
И бос и гологлав.
Когод је прош'о, пруж'о му је руку
А глас му је свако срце дирао,
И сваки је мор'о бол му осетит',
Јер гласак му је тако јечао,
Ко глас од звона, кад оглашује.

Док један постар, мргодаст господин
Наиђе на-њ па ста га мотрити.
Од оштра ока, намрштена лика,
Дете одједном наже бегати.
„Стој!“ грмну на-њ господин.
И дечко стаде као укован.
„Имаш-ли оца?“ човек упита.
„Им...“ хтеде рећи „имам“,
Да има матер гладну, болесну,
А отац му је скоро умр'о;
Ал' пред господином
Не смеде лагати.
Реч му у грлу заста, мишљаше:
Господин зна већ све. Па прозбори:
„Ја немам родитеља,
Бар не знам, где су ми;
Мене су тако нашли баченог.“

„Хајд за мном!“ рече господин.
И дечак пође с њим;
Ал' промоли се бака од негуд
И викну на њ'га: „Стани!
Гле псета лажљива!
Ово је моје дете, господару!“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Не, благородни господару, не,
— Плакаше дечко — „ја јој нисам син.
Одведите ме, избавите ме,
Тако вам бога и светитеља!
Мени је прошња додијала већ:
Ја за њу морам ту мољакати,
А сам и опет увек гладујем,
Само да будем рђав, слаб и блед,
Да, ко ме види, има милости,
И сад сам тако гладан, боже мој!
И дете гледну у господина
Очима пуним молбе
И пуним суза, правих, жалосних.

„А, уло једна, безбожнице ти,
Ђавоље семе кужно!“
Осу се бака сад на дерана —
„Неблагодарни један ниткове,
Ти лажо погана,
Без искре добра, сушта злоћо ти!
На још за мене проси, господару!
Првеним сва од стида,
Не могу од тог да га одвикнем,
Јер проси одмах, како умакне.
Колико сам га била због тога,
Због те срамоте грдне...
Ја нисам спала на хлеб просјачки,
Сирота сам, ал' живим без тога,
Од свог поштеног рада.
Понда га ја још глађу патим, ја!
Најбоље залогате
Од својих уста закидам
Па њега кљукам.
Но хајде све то... ал' ме с одриче!
Не боле-ли те, скоте, срце,
Кад грешиш против своје матере,

Која те роди. Како не прче,
Како ти дигерица не пуче,
Како ти очи не искочише
За погане ти речи!
На свету нема мајке такове,
К'о ја, па тако клето унуче.
Но није већ далеко суд...
Поричи мајку своју,
Поричи матер,
Тако и хоћеш проћи несретно.“

Све је то стара сувача.
Смрела у једном даху.
Намрштени господин
Једва је дош'о до речи:
„Е, доста сад комедије,
Ако не желиш, стара бештијо,
Да те утишам штапом.
Стојиш к'о земља пијана;
Хајд, докле главу изветриш,
Па ако имаш породички лист,
Мој стан је она кућа велика:
Мо'ш доћи понда води дерана,
Но само с писмом, рекох ти.
Сада се торњај пак —
А ти хајд са мном, синко.

И дечко оде с човеком
Обазирућ' се каткад у натраг:
Иде-ли гуја? јер се бојао:
Сад ће га остраг за врат шчепати.
Но бака није смела,
Већ оста на свом месту;
Тек песницом је претила
И превртала очи,
Као што ковач гвожђе преврће.

Благоје Брацић.

(Наставиће се.)

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

IV.

Једног дана дође Јован као обично из ка-
ване кући, да прегледи своју науку, јер
сутрадан ће имати да полаже испит. По-
гледи на сто, где је свагда остављао књиге и хар-
тије, и зачуди се, кад је сто нашао празан; погледи
на низак орман, и спази своје књиге лепо у реду,
сложене по величини њиховој. Пред књигама били
су положени разни табаци хартије а на њима дивит

и пера. И зачудио се и једно се. Приступи орману,
и једва је нашао књигу, која му је требала. Отвори
врата и дозове госпу Агату и запита је, ко је то
пореметио књиге његове.

— Ви се нећете срдити, господине докторе, поче
госпа Агата мало да шеврда, је л' те, да се нећете
срдити.

Јован се и нехотице насмешно.

— Шта ми је вајде и да се срдим, одговори,

ствар је већ учињена. Само ћу вам рећи, да ми то други пут не чините.

— Та, господине докторе, настави госпа Агата још једнако у неприлици, нисам ја то ни чинила.

— Него?

— Емилија.

— А!

— Била је јутрос овде, дошла је таман кад сте ви отишли, и није се могла уздржати а да не уђе у вашу собу. Кад је већ ту, рече, да вам спреми и књиге. Ти мушки баш не знају, како треба држати ред у кући.

Јован се мало замислио.

— Па то је све она чинила, рече напоследку.

— Да. Ја сам јој до душе казала, да тога не чини; али се она тако радовала и с таквом је вољом почела да спрема, да сам је оставила, нека ради. Је л' те да се не срдите?

— Та, не срдим се, не, одговори Јован. Само ми је дуже требало, док сам нашао праву књигу. А време је сад скупо; сутра полажем испит, други ригорозум, па можете мислити, да не могу баш оклевати.

— Да је то Емилија знала, не би се онда упштала у спремање. Али, такве су вам те девојке, па и Емилија. Увек се радујем, кадгод је видим. С њеном матером живила сам као са сестром, а свагда је испујем, да, баш испујем, кад је нема, говорила је госпа Агата и баца хитлен, општар поглед на Јована, који је ту стајао и само браду гладио.

— Дакле, немојте ништа замерити, настави госпа Агата, све се то десило из најбоље воље. С богом.

И госпа Агата изађе журно из собе и остави Јована да глади своју браду.

Кад се Јован видио сам, приступи чисто механички својој књизи, седне за сто и поче по њојзи превртати листове. Али никако да сабере своје мисли. У књигу је додуше гледао но читао није ништа. Напоследку закљони књигу.

— У очи божића нећу угојити прасе, рече и устане. Што знам, знам. Спремио сам се, као што се могло, па сад нека наиђе на мене, штогод судба хоће. Нисам мислио да ће та девојка имати толико смисла за кућевни ред. Код наших девојака нема томе ни трага. Њима је главно, да се накинђуре, набеле, па да стоје на прозору и да чекају, да им се момци јаве. Али од мене није добила још ни једна поздрав; неће га никад ни добити. А за науком? Којешта! Романе, а то, ће читати свака. Хм!

После тих речи изађе Јован из собе и оде. Кад је пролазио кроз кујну, гледала га је госпа Агата

и радознано и пажљиво а кад је отишао, насмешила се мало али доста значајно.

— Не само да се не срди, мумлала је у себи, већ му је баш мило. Но, видићемо. Сутра полаже испит. То морам још вечерас јавити Емилији.

Међутим је Јован, јер је за вечеру било још рано, отишао у народну башту да се прође. Око Тезејевог храма играла се мала деца, скакутала преко гајтана, терала обруче а Јован их је само попречно гледао. Неправо му беше, што су деца тих ђифта лепо обучена, што се лепо крећу и што су тако весела. У великом кругу пред храмом беху понаменштане столице, по којима се осуо свет, леп, елегантан свет. Највећма се намргодио, и то свагда, кадгод је дошао близу оне плетене заграде, иза које се шетали људи и жене, који су платили улазницу. Премисљао је на тренутак, да ли да уђе и он, и да изближе види те надуване богаташе, који сисају крв толиким вредним раденицима; да види оне аристократе са уморним њиховим погледима, како управо не гледе никог, као да осталог света и нема.

У тај се мах Јован мало трже. Неколико корачаји пред собом опази Емилију, како се сама шета по башти. И она га је спазила, њихови се погледи сукобише и Јован се чисто нехотице машио за шешир, да јој се јави. Емилија се насмешила и лепо му се захвалила на поздраву. Затим се лагано упутила даље, врло лагано, као да је очекивала, да ће јој се Јован приближити. Али Јован је само мало намргођено гледао за њом и није се ни макао с места, ма да је добро приметио, да се Емилија обазрела, бајаги гледи хаљину своју. Дуго је тако гледао за њом, док се није изгубила међ остали свет. Онда се окрене, навуче шешир боље на главу, метне руке на леђа и пође даље. Нису га више занимале ни аристократе ни плутократе. Лагано изађе на друга врата из баште, савије десно и изађе на Рингштрасе, то велико бело бечког живота. Фијакери, омнибуси, гвоздена кола, јахачи, пешаци — све је то живо и непрестано јурило тамо амо; али Јован није много гледао на тај метеж и на ту грају. Са заваљеним шеширом, с рукама на леђима, ишао је кроз улицу, и баш кад је хтео да савије у Алзер, спази опет Емилију пред собом. Одмах престане у ходању.

— Баш је лепо нарасла, говорио је у себи, витка је и танка; али то се зацело стегла. Мораћу јој рећи, да тога не чини, јер квари и сакати цигерицу, желудац па и плућа пате од тог несретног стезања. Бајаги, естетички је лепо. Естетички! Дваест и пет батина заслужио је тај естетички кројач, ште је замислио ту лудоглаву моду.

Лагано пође даље све за Емилијом, док није

дошао до улице, у коју му ваља савити да оде на вечеру. Погледи још једаред за њом и онда уђе у улицу. Мало затим па је био „код сунца“. Ту је затекао Рајка.

— Дакле сутра, рече му овај.

— Да, сутра, одговори Јован.

— Није ми страх, да нећеш положити, настави Рајко, али ко зна, шта се може све десити.

— Спреман сам, рече Јован, а треме мемам никакве.

*

И Јован је положио испит, и то врло сјајно. Рајко и Живко били су на испиту, један блед као и други; више се плашили него Јован, који није ни оком тренуо, већ је седио и одговарао мирно, као да седи „код сунца“ с Рајком и са Живком и да говори о каквом медичком предмету. Кад је свршио, другови су га дочекали код врата.

— Сад да вас частим ја, рече им. Куда ћемо?

— Хајдмо у Дорнбах, одговори Рајко. Дан је леп а биће и света.

— Не марим, рече Јован. Нећу се ни пресвући, мрзи ме да идем кући.

Другови дођоше до гвоздених кола па седоше у једна.

* * *

Кад је Јован у неко доба ноћи ушао у своју собу и запалио свећу, спази на столу у чаши воде лепу киту цвећа. Изненадио се томе. Пала му је газдарица на памет па одмах за тим Емилија. Шта значи то? Ваљда честитка, што је положио испит. Којешта!

— Да, којешта! говорио је у себи. То су неки сентиментални изрази, за које нисам марио никад. Шта ће ми то цвеће! Само да ми напуни ваздух мирисом, и сутра кад се пробудим да ме боли глава. Напоље с њиме!

И Јован узме чашу у руку и приступи отвореном прозору; али кад је већ подигао руку, да баца цвеће, застаде на тренутак.

— Већ тако неотесан не могу бити, рече полугласно, да бацам цвеће, што је ваљда с неком благодарношћу — јер увиђа, да хоћу да јој изобразим ум — набрала или ха! ха! кушила. Што да троши? Бацаћу га, па нек јој је то знак, да се не баца у трошак.

Али Јован опет за то није бацао цвеће, већ га је напротив унео у собу и положио на сто, где га је и нашао.

— Дабогме, она не зна, да мене не дирају такви изрази, настави свој говор, и да је знала, да ми је неправдо, и да штоди здрављу, зацело не би била учинила ту глупост. Како само да га склоним,

да ми не мирише целу ноћ. Аха! Метнућу га у орман а орман ћу затворити. Тако. Сад ми бар неће сметати, док спавам, и сутра ћу га, чим устанем, извадити и метнути на сто, да не би газдарица приметила, како омаловажавам овај дарак. Та баш га тако не омаловажавам, кад га ипак чувам. Којешта! Да ми је когод рекао пре две недеље, да ћу ја, Јован Вуковић, социјалиста од главе до пете, нежно, као каква сипљакхива и месечарска цурица, сачувати неколико струкова свежег цвећа, окренуо бих му леђа. А гле, сад чиним. Шта је само хтела тиме?

Јован се међутим свукао, угасио свећу и легао у кревет. Мало затим, и већ је дубоко спавао. У сну се врзле пред њим свакојаке слике: цвеће, Емилија, госпа Агата и Живко. Кад се пробудио, био је прилично ломан и није му одмах пало на ум, шта му се збило, кад је дошао кући. Тек мало по мало оживи му ноћашњи приказ. Брзо скочи из кревета, отвори орман и положи чашу са цвећем на сто. И смешио се и мргудио се, а међутим се облачио. Кад је био обучен, отвори врата и пође. У кујни није нашао никог а врата од газдине собе беху затворена. Држао је, да ће у кујни наћи госпу Агату и да ће му ова разјаснити оно с цвећем; али кад није нашао никог, оде из куће управо у кавану. Само што је доручковао и прегледао новине, а већ се спремао да иде кући. Кад је ступио у кујну, нашао је врата од своје собе отворена а у соби госпу Агату и Емилију.

— Зар сте се већ вратили, господине докторе? запита га госпа Агата. Емилија пак само је нешто поруменила и нешто се насмешила. Јован је био у неприлици; није знао, шта да каже, изненадило га је, што је у својој соби затекао Емилију.

— Та, нешто сам заборавио, рече и већ се хтеде повући натраг.

— Соба је ваша спремна, говорила је живо госпа Агата, изволите ући.

— Нека, нека, одговори Јован, могу и доцније. И опет хтеде отићи.

— Та куда ћете, настави госпа Агата, али Јован беше већ у ходнику и са неколико скокова доле на улици. Мало му је одлануло, кад је био опет сам, ма да није знао, куда ће. Једва се реши, да опет оде у кавану.

— Ти турски дивљаци сви су такви, рече госпа Агата Емилији. Испрва су бесни, и не можеш их савладати а доцније ти једу из руке; тако се припитоме. Само тако даље, па ћеш видети, да ће доћи сам. Такви медведи најпре наићу на лепак. Само се чувај и немој му дозволити ништа, ама баш ништа, јер знаш, камо то води.

Емилија је на ове последње речи нагло поруме-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BS

нила и окренула главу прозору, а госпа Агата настави:

— Чим је хтео да избаци из собе иконе, матер божију и светог Флоријана, одмах сам знала, с које стране ваља таквог ухватити, па да се и не макне. Само ти опет кажем, чувај се. Пољубац, то је све, што му смеш дозволити, тим пре што дражи и мами, али нипошто даље. Јер ако и сад будеш лакоумна, као оно са Леополдом, онда си пропала. Таквим дивљацима треба само онда дати меда, кад су у мрежи, кад се не могу више извући, иначе не, јер... у опкладу да ће те узети за жену. Па кад будеш госпођа докторка, сети се и мене, која ти ево по други пут помаже.

Емилија није на то одговорила ништа, само је чело набрала и гледала кроз прозор.

— Што си му књиге уредила, говорила је госпа Агата даље и не обзирући се на Емилију, то га је већ мало дирнуло, а јучерашње цвеће зацело га је пољубљало. Он је већ наш, и то — што је мало пре побегао — да је ушао и да се лепо захвалио, хм, не бих му веровала; али овако. Но, но, немој очајавати. Буди весела, госпођо докторка!

И баба се почела грохотом смејати и потапше Емилију по раменима. И Емилија се насмешила и поче уденавати цвеће, што се мало разбарусило у орману. На лицу њеном изражавало се неко задовољство, шта више, почела је и да пева. Госпа Ага-

та погледала је каткад своју питомицу, док је и последњи труп прашине збрисала са наменштаја.

Јован је међутим седио у кавани и гледао кроз прозор на улицу. Све је очекивао, да дође когод, да се може што поразговорити, јер му је овако било врло несносно. Једио се, што је тако нагло отишао из свог стана. Изгледало му, као да бежи од њих, од госпе Агате и Емилије.

— Бар јој нисам морао ништа рећи због цвећа, рече чисто јогунасто и одмане руком.

У том се појави Рајко на улици и Јован куцне о прозор и дозове га у кавану. Рајко уђе.

— Куд си пошао? запита га Јован.

— Идем да доручкујем пива и да нешто шалабрцнем, одговори Рајко; као да сам мамуран.

— Па чекај, идем и ја, рече Јован.

Обојица изађу из каване и оду у варош, у „грчки пајзл“, где су знали да има најбољег пилзанског пива и разне пикантне ђаконије за доручак у мурлуку.

Јовану је било чисто угодно, да се још већма удали од свог стана. Зашто? Није управо знао ни сам. Нешто га је гонило даље а овамо је једнако мислио на свој стан, на цвеће и на Емилију, којој се тако био изненадио.

Да ли да саопшти Рајку?

Не, није нужно. Доцније можда. А шта му има сад и јавити!?

(Наставиће се.)

ЛАБУДОВА ПЕСМА.

(Е. БАЛЕСТРЕМОВА.)

А жалу лабуд пева,
А тужан његов пој
Ко рајски веје звуци
По ноћи тиханој.

Полако сита шуји
Па здравља лепу ноћ,
А воден-цветак шири
Чаробну своју моћ.

Ал када ноћца мину
У жару зорином,
Издахнула је песма,
Издахн'о певац с њом.

Огрануло је сунце
И љуби ружу, смиљ...
Ал песма та на вали'
Још дрхће свеудиљ.

Рајко.

КАКВО ЋЕ ВРЕМЕ БИТИ?

ИСТОРИЈСКА ЦРТИЦА О ТОМЕ.

1. Око наше земље свуд је атмосфера. У тој атмосфери збивају се сваки дан, сваки час, разне прилике: данас је лепо, сутра ће бити ружно; данас сунце сија а сутра ће се небом витлати облаци; сад ведро, за који час падаће киша, можда ће и грмити, севати и пудати, чуда бити; јутро је мирно а довече ће дувати хала, да ће дрвље изваљивати —

речју, прилике у атмосфери непрестано се мењају. Није дакле ни чудо, што све појаве у атмосфери човек пажљиво прати и о њима премишља; није чудо, што сви догађаји у природи утичу на човека и морално и материјално.

Човек је већ давно и давно почео продирати у тајне природне. Многе некадање тајне данас су ја-

сне. Људи одавно већ размишљају о призорих у атмосфери, одавно већ тумаче их, разјашњују их.

2. Запитамо-л се, кад су људи почели предсказивати време по приликама око себе — лако нам је одговорити: чим стадоше живети животом свесним, чим знадоше за себе. Од памтивека још мотре људи на догађаје у атмосфери, од најстаријих времена још предсказује свет време по тим приликама: из једног ил више догађаја изводе, какав ће нов појав доћи.

Навести нам је, да се баш тако и физика развијати почела; премишљајући о појави у атмосфери, дођоше људи на мисао, да из тих појава изводе физикалне законе.

Ма да још од прастарих времена премишљају људи о појавима у атмосфери, ма да се још од постанка свога труде, да те појаве довољно и јасно протумаче те да по њима знати могу, какво ће време наступити — опет зато тешко да је икоја грана природних наука тако слабо развијена као наука о појавима у атмосфери: метеорологија; ретко је која грана научна, у којој су људи толико на кривом путу као баш у науци о времену.

Па откуда је то? До пре две стотине година није било никаквих справа, које су за метеорологију од преке потребе. Није било дотле ни честитих барометара ни термометара; није се могао дакле мерити притисак ваздуха на ни топлота у њему и на земљи а од притиска ваздушног и од топлоте у ваздуху баш највише и зависе прилике у атмосфери.

До тога доба људи су по себи судили, како се ко сам осведочио, како се ко, као што је држао, сам уверио. Да-бог-ме, да су то била у највише прилика несигурна предсказивања. Па још више: предсказивање силно оснивало се на разним сујеверијама и заблудама. То је тако корена захватило, да и данас још не може наука да их свлада. И данас још предсказују људи време и по себи и по врло разним приликама, које никакве баш свезе немају са временом.

Није дакле ни чудо, што се право истраживање за предсказивање времена врло тешко и доцкан почело развијати, па што и данас још тако иде.

Људи су приписивали промене у нашој атмосфери некој ванземаљској сили, неким мађијским силама, које утицаја имају на нашу земљу и на време на њој: оне управљају временом.

Друге науке развијале се са људима, са културом но метеорологија је била још у почетку на кривом путу, те је морала застати и чамити у мраку дуго и дуго. Тек најновијем, нашем скоро добу, суђено је, да ју извуче из мрака, да ју почне усавршавати те јој тако набави заслужно место међу другим наукама.

Метеорологија се мора тешко развијати, јер један појав у атмосфери зависи од више, од много, других појава и прилика. Зависи не само од појава, који се збили, но и од оних, који ће тек да дођу. Осим тога прилике где у даљој и далекој земљи утичу на појав код нас: не збива се промена у времену увек на оном месту, где се приметне. Појаву код нас приметак је можда гдегод далеко од нас па и на више других места. Ломи се и крха на све стране ал код нас се сломије; навлаче се облаци са свију страна, ал код нас се тек навуку и излију; киша се справља и код нас, ал где ће падати — бог знаде. Појав често изненада и брзо наступи; појави се приправљају и високо у атмосфери, баш тамо, камо човеку није лако доћи, шта више често ни доћи не може — тешко је дакле пратити тачно појаве у атмосфери.

Поред овога било је још нечега, што је испитивање појава јако успоравало, шта више и зауставило на дуже време, а то је уверење, да се време даде предсказати, као што наведосмо, из прилика, које не стоје ни у свези са њиме; пророци, па и други људи, могу прорећи, какво ће време наступити данас, сутра, прекосутра, па и после више месеци.

Ово је много шкодило метеорологији. Мада се одвајкада нападало на ово мишљење — оно се одржало. Увек је било људи, а зацело и биће, који су знали једним ударцем савладати све незгоде, које су стајале на путу сигурном предсказивању, какво ће време бити, па лако и, по њихову, насигурно прорећи, какво ћемо време добити. Чинили су ти људи то и славе ради а и материјалне користи ради. Међутим, као свака природна наука, тако и метеорологија, може се развијати и усавршавати једино испитивањем и истраживањем, па упоређењем појава разних, на разним местима.

Људи су јасно приметили, да се годишња доба понављају сваке године и да се то управља по сунцу, зато и додадоше, да се време мора владати и по другим небесним телесима. Сунце влада редовним годишњим променама у времену а све друге нередовне и неправилне промене долазе од других звезда и — по њима се даде знати, какво ће време бити.

Па од кога највише зависи време? Та месец је већ по себи превртљив! За месец дана непрестано се мења. Он је права слика несталности, па може-л бити згодније прилике, којој би се превртљиво време на нашој земљи могло пре приписивати?

Месец сваки час друкчије стоји наспрам земље, а непрестано се и мења у изгледу свом, није дакле нимало тешко прорицати по њему и предсказивати, какво ће време бити. На месецу је разних, врло разних прилика, на њему је свега и свачега, зато се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIJA.RS

и даде лако наћи, по чему се на месецу може унапред знати, шта ће се збити на земљи.

Свако криво веровање описивали су старовековни писци и у песми и у прози, па тако је остало и потомству. Трајало је и провлачило се кроз цео средњи век а увукло се и у нови, па скоро да прати и наше дане. И данас се може знати, верују људи, по томе, куда гледе месечеви рогови, да-л ће бити ветра ил не.

Шта гата стогодишњак, шта пише у вечитом календару, како се иначе даде по месецу и другим звездама предказати време — све је то заостало још из тих времена. Све то прорицање не може се ни мало сложити са правом науком, са науком данашњом, зато и мора пропадати и нестајати га са лица земље. Ако и теже иде, ипак иде. Прорицање

је зависило ли од ђуди самих пророка и од њихове препредености а време и вечити закони на то нису ништа мотрили.

Кад се пронашао већ и барометар и термометар и онда се није дало брже и сигурније унапред поћи, јер су те справе биле несигурне и несавршене. Људи су почели истина на много места тим справама мотрити на појаве у атмосфери, ал им није у почетку могло то ништа помоћи. Не само, да су прве справе биле несавршене него и разно удешене, те се исти појав јављао у разном облику; сваки је посматрач друкчије га видио, те друкчије и тумачио, отуд се није могло доћи до буди-каквог резултата, а тиме ни појав тачно протумачити. (Наставиће се.)

Стева Милованов.

КЊИЖЕВНОСТ.

НЕКОЛИКО РЕЧИ

поводом Живановићева чланка „Два три закона из науке о гласовима српским“ и Лекићеве критике на исти чланак, са Живановићевом репликом на критику.

(Види 1., 2. и 3. број „Јавора“ о. г.)

Читали смо и — дивили смо се! Да професор срп. вел. гимназије у Новом Саду тако ништа не зна, то заиста нисмо могли мислити. Но ево сад нам је — казао г. Живановић.

Заиста, ко је год прочитао г. Живановића пратницу Лекићеве критике, тај се морао дивити. И ми смо се дивили. Чудили смо се толико, да нам је било — одратно и веома жао на г. Живановића. Тон, којим је г. Живановић своју реплику написао, побудио је у нама неко чудно осећање, тако да се не можемо уздржати, а да тај тон овде најстрожије не осудимо. Боже мој! Зар — осим римског папе — још ко може бити непогрешив? Или, зар би г. Живановић изгубио од свог лепог имена, да је примио заиста искрене и са свим тактично написане примедбе г. Лекића? Али онда, боји се, не би показао српску крв.

Колику вредност има ова најновија работа г. Живановића, то нити хоћемо да подробно оцењујемо овде нити можемо пресудити ми, који смо млађи и неспремнији од г. Живановића, него остављамо то другој јачој снази, која ће без сумње на среду ступити, ако је овим послом г. Живановић што год знаменито урадио и открио нешто, до сада неразумевано. Но толико можемо казати, да вредност посла никако није онолика, колику му писац сам

приписује, већ је то посао са својим врлинама и махнама, а најглавнија махна му је, што је *непотпуни*.

Према овоме, ми стојимо уз г. Лекића, који је такођер захтевао, да писац чланак како год допуни и заокружи.

Шта ће г. Лекић одговорити на оне изразе, којима га је колега му нештедице и безобзирце протрести, не знамо, али ми те изразе, као што рекосмо, строго осуђујемо.

Г. Живановић вели одмах у примедби под чланчићем у 2. броју „Јавора“: „Г. Лекић намеће ми своје неумесне примедбе.“ Да-ли су примедбе *неумесне*, то тек има неко други т. ј. читалачка публика, да пресуди. Г. Лекић не *намеће* своје примедбе ником, него је просто исказао своје мишљење о чланку, на што је био умољен од сл. одбора књижевног одељења „Матице Српске“. Даље мало подмеће г. Живановић критичару пре свега тежњу за наградом, што се баш овде не може претпоставити, где критичар посао *одбија*. Да је г. критичару заиста само за наградом стало било, он би онда — будимо мало индискретни — зацело похвалио критиковани чланак, те би му награда била — сигурнија. Даље вели г. Живановић на свршетку своје реплике: „Кад сам ову критику добио и прочитао, мислио сам у први мах, да се на њу и не обазирем“... Опет леп пример скромности а уједно и комплимент књижевном одељењу „Матице Српске“, да је тако невредном члану поверило неки посао. На другом месту опет вели, да критичар говори против већ давно од Вука и Даничића одређених правила. Ми то нигде у критици не видимо, — бар никако не говори критичар против одређених *правил*. И т. д.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Најзамашније место је оно, где г. Живановић критичару пребацује, да не зна, ни чим се бави филологија. Кад би истина било, да је г. Лекић онако питао, као што је г. Живановић навео: Је ли „филолошки“ оправдано тврђење г. Живановића? онда би то био заиста довољан аргуменат за незналаштво критичарево, и нико га одбранити не би могао против онога, што је г. Живановић из те грубе погрешке г. Лекића извео. Но нека нам се допусти, да изјавимо, да ми не можемо веровати, да у рукопису г. Лекића стоји: *филолошки*, него да држимо, да је г. Лекић заиста питао: *физиолошки*... Чак ни то не верујемо, да би могла бити омашка пера у критици. Г. Живановић је преписао критику, па — зар није могуће, да је препис погрешан? И ако је тако, онда... али да оставимо то г. Лекићу, нек расправи како зна.

Ми ћемо се на свршетку дотакнути само једне крупније ствари.

То је питање о гласовној групи: *дс, дш*. Те групе су једини изузеци против правописног правила, које гласи: „Тврдо слово пред меким претвара се у меко.“ Н. пр. под-копати, пиши поткопати, истиснути, пиши истиснути итд. По том правилу требало би да се и *господство, поддести, кадшто, одшетаги* пишу: *госпотство, потдести, катшто, отшетати*, али се не пише овако, већ се свуд оставља: *господство* итд. и тако су писали и Вук и Даничић. Но за што? Разлога тому нигде не налазимо, да га је казао који од ових наших ауторитета. За комбинацију *дш* нигде немамо, да се Вук или Даничић изразио, него ми пишемо *дш* просто за то, што видимо да је *дш* и код њих. Само се за *дс* изразио и Вук и Даничић и други ауторитети и свако од њих вели само толико, да би по правилу требало да се

д пред с претвори у т, али „будући да се тешко изговара и једно и друго — оставља се *дс*.“ По томе је мишљење Вуково а за тим и Даничићево било јамачно то, да за то треба оставити и *дш*. Но које је *разлог*, те се оставља *дс* и *дш*? То није довољно назначио ни Вук ни — нико до сада. Јер речи: „будући да се тешко изговара и једно и друго“ не могу нам још служити за разлог. То и г. Живановић исповеда, кад вели, да ту не може одлучивати лак или тежак изговор.

Г. Лекић је у овом питању изрекао *нешто ново* т. ј. наговестио је неку слутњу, због чега је могуће и због чега *треба* да *дс* и *дш* остану. И та се слутња и нама свиди, но г. Живановић му то страховито замера и држи, да г. Лекић тиме иде против Вука и Даничића.

Г. Лекић вели у својој критици: „Треба узети на ум, да су ово речи сложене (од-шлити, од-штити) па и у првом делу (од) крајње *д* и у другом (ш-лтити) почетно *ш* задржи толико самосталности, да се у изговору чује и *д* и *ш*, те да се не могу слити у један глас, у *ч*. И тај је разлог без сумње навео и Вук и Даничића да „одступе од природе, од закона гласовних“, те да у таквом случају задрже *дш* место *тш* или *ч*. Без сумње је из истих разлога задржано и *д* испред *с* итд.

И ми исповедамо, да се с овим мишљењем слажемо, и држимо, да је тиме много више казано, него оним, где се просто вели: „али се тешко изговара и једно и друго.“ Нема право г. Живановић, што не допушта даље ићи од Вукова и Даничићева непотпуна разлога. Г. Лекића мишљење може стајати или не стајати, али свакако је ово врло умесна наслута, и ми са своје стране изјављујемо, да уз њу — стојимо.

Благоје Бранчић.

Ж И С Т А К.

ТУЋИН О МИТРОНОШИ ПЕСНИКУ ЊЕГОШУ.

(Свршетак.)

Црна се Гора ослободила турске власти под својим митрополитом Петром Петровићем Његошем, који је био изабран године 1777. Митрополит је тај мачем и крстом у руци предводио своје људе, у два рата потукао Турке и на Цетиње као победни знак донео главу, мач и припојаснице Махмуд-пашине. Турци су после поново и поново покушавали, да покоре Црну Гору, али им никад није пошло за руком. Црној Гори није никаквим уговором осигурана независност али зато ипак постоји. Владика је то умео да изради мудро владом унутри, а јунаштвом пре-

ма душманину; гледао је да упитоми Црногорце, да искорени крвну освету, да по земљи распростре образованост. Свему се томе живо опирали, владика је мало и успео а мало и морао одустати. Било је октобра године 1832, 53. године, откако је владао владика; осећао се здраво слаб па је позвао на Цетиње сву господу и рекао им, да осећа, е му је смрт за вратом, замолио их је, да крај његова сандука присегну, да ће поједина племена и породице барем шест недеља живити у слози и љубави и да неће кршити законитога реда. По праву своје одабрао је

себи из својте своје наследника; обишао је неколико старијих те наредио, да му буде наследник синовац, момак од 18 година, који још није носио мантије. Ражали се човеку, кад чита, да господар земље једне није имао собе, у којој би се дала пећ заложити. 18. октобра нареди те га одведу у кујну до огњишта, не би ли се мало загрејао; онда се врати у собу, легне на постељу, мало се разговарао са својима па га наједаред није било више међу живима. То је био претеча нашем Његошу. Сутрадан се главари поклонили новоме владици а најпре су му навукли мантију и дали му штаку покојникову. "Са чардака Иве Црнојевића показаше га народу.

Новог владика, на чијем смо парастосу у покој души му држали у руци запаљену воштаницу, зајаконио је епископ призренски и начинио га најпре пресвитером, па онда архимандритом. У калуђерству се по стрицу прозвао Петар а дотле се звао Радоје. 6. августа 1833 посвећен је био у Петрограду за владика. Чврсто је у руке узео владу а морао ју је управо наново створити по замисли свога честитог, мудрог стрица. Друге је године наместио око себе савет шеснаесторице, 15 перјаника и стражу њих 135 оружаних. Та је стража расправљала мање размирице а веће се морале износити пред савет. Саветник је добијао 80 сребра, осим тога још и брашна и леба, а стражар 60 сребра. Звања се та давала само на годину дана. Године 1832. престало је достојанство световњака-владара, које је у својти Радонића из племена Његушева било наследно; последњег су таквог владара изагнали из земље, јер се сумњало на њега, да је након смрти владичине хтео да се докопа и духовне власти. Свакој је нахији на челу по један срдар, сваком племену војвода, кнез и барјактар; најугледнији се у сваког племена зову главари. Владици — а то је име старословенски библијски превод грчкога „киријос“ — кажу сви: свети владика; кад је о њему реч, зову га и *господи-рем*. Потпун му је наслов: „владика и господар Црне Горе и Брда, митрополит Скендерије и Приморја. Под собом је имао нешто преко сто хиљада Црногораца, међу којима је било барем петнаест хиљада дораслих за бојно копље. Скоро једине приходе даје владици оно нешто поља око манастира Стањевића и Будве и део један са риболова на Скадарском језеру.

Покојни се владика још више, него претеча му, трудио, да ушитоми свој народ а ту му је крај жеље његове добродошло било знатно изобраење. Знао је владика српски, руски, француски и талијански. Песнички је његов дар уз дар Бранка Радичевића и Милице Стојадиновићеве најзнатнији у свој модерној књижевности, писаној српским језиком. Његов говорнички дар — а на то Црногорци много држе, као

и на јунаштво и леполикост — умео је задобити и умирити а богме и распалити, и одушевити, ако је требало. Већ се од више година зачала била у њему грудобоља; дваред јој је потражио лека у Напољу и Млецима. У зиму 1850. јако му је позлило. Тада је лечник његов, познати стетескописта др. Шкода, рекао, да другом таквом нападају неће моћи одолети. И збиља му није ни одолео. Једног дана осети, да му је ту крај, сазове своје саветнике па одреди, да му наследник буде синовац Данило, коме је било деветнаест година. Тај се Данило у последњем боју јуначки показао. Њега је владика одредио зато, што једини у свој своји Његошевој није још био ожењен. Своја два брата обишао је, јер су били ожењени. „Имам вере у њ“, тако је завршио владика, „биће вам он достојан господар и владика; али ако знате каквог бољег, не марим, пристаћу“. Затим се још седећи опрости са саветницима; легао је онда обучен на постељу, коју је пре тога дао био наместити ближе прозору, „како би гледао светлости у сусрет, јер ће скоро изданути.“ Тако је владика савим при себи изрекао оне речи, које су великом немачком песнику у бунилу на самрти дошле на уста, речи: „више светлости!“ Наскоро му се стану мрзнути ноге, сав се укочи па отвореним оком, као јунак и пророк, дочека смрт. Преживио га је отац, коме је било деведесет година, и кукавна стара мати. Народ га његов никад неће заборавити. Био је то први господар Црној Гори, који је био песник, а последњи, који је уједно био и владика.

На седам дана пред смрт, 12. октобра 1851. написао је — последњи је пут тада узео перо у руке — писмо, које сам рад овде саопштити. Повод је томе писму било ово:

Кад сам издао превод српских јуначких песама, женских, просјачких песама и досад Немцима савим непознатих тужбалица и пословица — превод сам тај почео био још пре неколико година — живо сам се сетио страног дивног лика, господара Црне Горе, владике и песника.

Пошљем му на Цетиње један примерак књиге с писмом, у коме се отприлике изразим, како немам права а није ми ни намера, ближе доћи духовном господару Црне Горе, али ће ми, рекох, ваљда бити допуштено, поздравити песника, који је на својој стеновитој тврдињи развио заставу хуманитета.

За неколико недеља добијем својеручан одговор.

На левом крају два листа четвртине била су три слова: П. П. Њ. (Петар Петровић Његош) а над тим је словима била круна, скрлет и злато, и крст. Писмо је било написано плавим мастилом, запечаћено грбом црногорским а овако је гласило:

Честити господине!

Хвала ти, те си ме се сетио, пославши ми с писмом од 21. августа свој превод српских народних песама: „Гусле“, с којим се може човек поносити.

Наше су народне песме повесница јунака, народни еп; у њих може човек видети, какав је тај народ, што те песме пева. Ја сам пријатељ песништву, много сам се њиме забављао. Еј дивно песништво! Тајна искро! Никад нисам могао разликовати, да ли је песништво искра неумрлог огња, или силан занос, чедо узане наше атмосфере. — Мојим се очима бурно издигло са земаљскога амвона. А кад се човек дигне сам над себе, тада види човечију малоћу, па ако је песник, може рећи, да је свештеник („слуга божји“) на олтару васељене. Песник је глас смртнога са бурне наше обале, песник је „глас вапијућег у пустињи“; песник снева о бесмртности, зове је и чезне за њоме — велик лист види отворен у књизи светске тајне, са тог листа чита чудеса творчева, та су му чудеса најслађи напиток, њима се опија, уобразиљом својом вади из блатњаве земље клицу не-

беског живота — трулеж преображава у божанство — његов се дах шири по своду земаљскога шара.

Ја живим за границом образованог света, о мој се уски хоризонт једнако одбијају тирански громови*); зато је малу моју земљу нагрдила и наказила магла дивљаштва. За човека, који има здраве мисли, нема на свету ни чаме ни уживања, јер су све човечије посласнице зачињене отровом, а све бриге баш дају човеку неко задовољство, рекао бих: човеку је исто тако слатко плакати, као и певати, кад му дође.

Тако ја разумем нашу песму.

Свет је божји, зато се у сваком куту виде дела великога творца. Ја волијем гледати труд и вештину мрава-раденика и челе-раделице, ждрале, кад у друштву лете, него све јордаме европских престоница.

Збогом, господине! Задржите ме у цењеној успо-
мени.

На Цетињу, 12. октобра 1851.

Владика Црне Горе
П. П. Његош.

*) Мисли бојеве с Турци, који никад не престају.

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Лазе Костића „Максим Црнојевић“, Шрајберов „Језујита и његов питомац“, Шилерови „Разбојници“ и Фрајденрајхови „Граничари“ — ето то је био репертоар прошле недеље; приказани су дакле све сами познати комади, али су ипак прикази ти били занимљиви, јер је мал те не сваки довео са собом по једног, два и више нових приказивача. Нов је био у „Максиму Црнојевићу“ Миљковић као Иво Црнојевић, Софија Вујићка као Филета, Милојевић као дужде, Десимировић као Милош Обренојевић и Бурђевић као син дуждев Ђорђе. Сви су са старима са Драгињом Ружићком као Јевросимом, са Ружићем као Максимом и са Ленком Хаџићевом као Анђелијом лепо заокружили били представу. — У Шрајберовој је глуми овога цута другу насловну и управо једину главну улогу имала у рукама Милка Максимовићева. Шарл сасвим одговара природи младе те приказивачице, али је очито нерасположење велика квара учинило те не може бити речи о успеху без замерке. У моментима одушевљења за род и домовину није у тог Шарла било доста жара и заноса. У опште је цела представа била млака, без икакве живости, ма да се Добриновић (Сципио) ангажовао био својски, да живота унесе у приказ. — Са „Разбојницима“ су главни приказивачи били већ много срећније руке. Ружић је свога Фрању тако у детаљ мајсторски извео, да би упркос свој одвратности саме улоге френетична анлауса пожњео био свагде и на сваком месту, само не — у Новом Саду. Овде се контингент гледалаца дели на два табора: једно је т. зв. gros, што „високи“ — мал не рекосмо „високопарним“ — мером мери и оцењује рад глумаца, а друго су они, што од усхићења хоће из коже да искоче, кад на поворници дође до „рукописателних“ привора, сирјеч: кад се потуку, ваљају

и терају алотрије на начин досадно већ познате сцене у Зрињској кавани у „Војничком бегунцу“. У таквим околностима мора дабогме и Ружићев Фрања изаћи правних шака. Превидила се тако и Амалија Ленке Хаџићеве, која је одиста врелином и непосредношћу осећаја кадра била безусловно сваког задобити за се. Једини је још Миљковићев Карло мучком себи извојевао изазив, по заслузи додуше, али, као што хоће да кажу, изазив демонстративна карактера. — „Граничари“ су по свом обичају и сад тронули донекле и расплакали и мало и велико а донекле опет засмејали све, што само усана знаде развући. Прво има на души Маца Драгиње Ружићке а друго је опет било масло Добриновићевога Грге.

(Слика: „Седница саборска у Загребу 4. јулија 1848.“) Драгутин Вајнгертнер, властелин у Великој Млаци, овековечио је својом кичицом један од најсвечанијих можда тренутака из хрватског и српског покрета: „Седницу сабора краљевине Хрватске, Славоније и Далмације, држану у Загребу 4. јулија 1848.“ У слици је тој бан Јелачић и још неких тридесет и више особа, све првих лица у оној драми, што се играла у нашој домовини. Ликови ти већином су прилично верни салици тадањих родољуба хрватских и српских. Ту је око стола патријарх Јосиф Рајачић, бискуп Јосип Шрот, сеньски бискуп Мирко Ожеговић, архимандрит манастира Гомирца Севастијан Илић, песник Мирко Боговић, Херман Бужан, барон Фрања Кулмер, каноник Мато Вуковић, барон Метело Ожеговић, гроф Јанко Драшковић, Сава Маравић, препородилац хрватске књиге Људевит Гај, професор Матија Смодек, песник „Смаилаге Ченгића“ Иван Мажуранић, па Људевит Вукотиновић, тада још млађани Иван Кукуљевић, један српски свештеник, и др. Галерија је исто тако пуна, а ту се распознаје још лик данашњег највећег мецената у браће Хрватата, владике Штросмајера и преминулог првог песника Петра

Прерадовића. — У седници тој, као што ће бити познато, није бачено да се издржава војску, а сабор му је већ дао пуновласт и све, што на њу спада. Први приложник Херман Бушман 300 фор. Неки очевидац пише, као што наводи „Vienac“ у свом 27. бр. прошле године описујући ту седницу: „Једва што бан ово изјави, претвори се данашња седница у свети жртвеник домовине. Ту ти се, брајко, даровало, колико и шта је ко узмогао; готова новца скупило се 15.536 фор. у сребру, а златних ланаца, ринчица, прстења и других драгоцености било је и биће више, него ли икоји и помислити може.“ Тако Римљани и Римљанке, у злокобном оном по њих у први мах рату пуноком, принесеше све своје скупоцености и адиђаре на жртвеник своје отаџбине. — Слика ова ухватила је баш онај моменат, када Србин, православни архимандрит манастира Гомирја, старина Севастијан Илић узме да скида свој златни архимандритски крст с врата, уздрхтавом заруком, то од одушевљења то од старости, да и он принесе слободи на дар, што старац може од своје стране, говорећи, да му је слатко за мли род и дом лишити се и тога уреса. Све бијаше с тога привора до суза гануто. Скоро цео сабор упрво очи у старицу. Јудевит Гај одушевљено ди-гао своју црвен-капу, Јудевит Вукотиновић свој калмак и многи још други. Са галерије све маше својим калмацима, кличе и поздравља старца родољуба. А бан сиђе са свог престола, узме архимандритов крст у руке и рече: „Ако икада, заиста то је сада овај пречасни господин показао, да је вредан овај свети крст носити; зато га ево вама, господине, опет враћам, а место њега полажем за вас педесет дуката, које ћете ми онда вратити, кад будете имали.“ Пречасни архимандрит, пише „Vienac“, сузних очију изјави, да је досада сматрао овај свети крст као опомену своје свете дужности, као остан и потакнуће свакоме доброме делу; али одсад да ће га уз то сматрати за своје најдрагоценије благо, као дар љубљенога бана. — Слика је била прошле године у пролеће изложена у Загребу. Како је силно мамила народ к себи, како се живо коснула родољубивих осећаја Загрепчана, пише „Pozor“, „да ту нема живе душе, која се не би мимоидућ оставила, да погледа тај исторички привор, пред којим стоји од јутра до мрака по киши и по ветру непрестано мноштво људи из свих слојева, да је обично сав плочник до ригола заузет“, итд. Како и неће, кад слика та не вреди само за то, што изнаша, као што споменусмо, један од најсвечанијих ваза привора из оног покрета, него, што пише „Oesterreichischer Reichsbote“, бр. 138. год. 1885., „besonders noch deshalb, weil die Hauptpersonen nach den besten Bildnissen mit vollkommener Portraitähnlichkeit wiedergegeben sind“, и јер та слика, као што пише опет неко у „Ost und West, Engel's illustr. Familienblatt“, св. 11. год. II.: „was die künstlerische Vollendung, so wie die schwingvolle Auffassung des Momentes betrifft, sich den besten neueren Gemälden würdig anreihet. Aus jedem Pinselstriche offenbart sich uns da ein vielversprechendes künstlerisches Talent.“ — Хрватски родољуби умеју да уваже то, па се сложили да колектом откупе ту слику за своју гале-

САДРЖАЈ: Морски санак. Елегија Владимира Тројановића. — Вељко. Приповетка Милутина Јакшића. — Апостол. (Петели). Превоо Благоје Бранчић. (Наставак). — За начело. Роман Милана Савића. (Наставак). — Лабудова песма. (Е. Валестремова). Од Рајка. — Какво ће време бити? Историјска пртица о томе. Од Стеве Милованова. — Књижевност: Неколико речи поводом Живановићева чланка „Два три закона из науке о гласовима, и Лекићеве критике на исти чланак са Живановићевом репликом на критику. Написао Благоје Бранчић. — Листак: Туђин о митропоши песнику Његошу. — Листићи: Позориште и уметност. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ЦТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗОРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

рију слика. А трговина слика и складиште црквених орната, повлатар Славкољуб Вагмајстер у Загребу, на многострано захтевање дао ју је у једном од првих уметничких завода уљаним бојама помножити у изворној величини од 97—64 сантиметра, те је продаје са полаћеним барок-оквиром за готов новац до 25 фор., или у оброцима, од којих се први плаћа 4 фор., кад купац слику прими, а других осам оброка по 3 фор. месечно. — Кад „Vienac“ вели, да сваки Хрват треба да је захвалан г. Вајнгертнеру на тако лепом дару, смемо и ми изрећи над, да ће и Србима бити тај дар исто тако мио. Својски препоручујемо слику ту и нашој српској браћи, и као уметнички рад и као адиђар братеке слоге, које нам увек и увек треба као залагај хлеба. Па нека нас подсети, шта вреди брат брату!

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Напосе су из VIII. књиге „Годишњице Николе Чушића“ отштампане „Белешке о Ђури Даничићу“; које је као важан прилог к историји српске књижевности саопштио Стојан Новаковић.

— Изашла је 122. свеска народне библиотеке браће Јовановића. У тој је свесци: „Гражина“. Приповетка литавска у стиховима од Адама Мицкијевића. Превод Стојана Новаковића. Уз приповетку је ту и биографија песникове а саопштено је и неколико историјских црта, да би се превод могао лакше разумети. У предговору читамо, да је Новаковић „Гражину“ превео још у јесен 1868. год., док је био уредник „Виле“. Превод је био намењен да изађе у „Вили“ али је онда „Вила“ престала изlazити. Превод је тај после први пут наштампан био латиницом у „Dubrovniku, zabavniku štionice dubrovačke“, у књизи IV. 1876. стр. 233—272.

— Из „Гласа Истине“ за прошлу годину отштампана је напосе расправа: „Да ли су били Срби или Грци оних 8 митрополита, што 1766. године молише за укинуће Пећке српске патријаршије?“ Расправа је та управо одговор писца В. С. Д. архимандриту Нићифору Дучићу на његов „Одговор на куђења и клеветања“, што је у 38. и 39. броју нашег листа прошле године изашао услед чланка под насловом: „Солидност књижевног рада и архимандрита Дучића“. Тај је чланак такођер угледао света у нашем листу, у 31. и 32. броју од прошле године.

— Клопштоков класични спев „Месијада“ почео је изlazити у красном преводу познатог знаоца српског језика и нашег поштованог сарадника А. Сандића у 1. броју „Гласа Истине“ о. г. То је први покушај у нас, да се тај знаменити религиозни епос пресади у нашу књижевност. Сандић га преводи прозом, као што је и сам Клопшток био најпре почео, па га касније изразио везаним слогом. Но Сандићева проза чита се као и песма; тако је превод красан.

— Мемија Дикенсова, најстарија ћерка Чарлса Дикенса, славног енглеског новелисте, довршила је кратак животопис свог оца, који ће у Лондону изаћи. Дикенс је ту изнесен нарочито у домаћим својим приликама.